

Sala R
Gab.
Est.
Tab. 58
N.º 11

R
58
11

Universidade de Coimbra

Biblioteca Geral

RESERVADO

N.º

THEOLOGIA

V Theologos

1—Theologia escholastica e dogmatica

FRATRIS MARTINI

LEDESMII THEOLOGI, INSTITVTI

prædicatorum, Conimbricensisq; professoris, primus

Thomus, qui & Prima. 4.

nuncupatur.

*

Col. Real

CONIMBRICAE,
~~Excudebat Ioannes Aluarus Typographus Regius.~~

M. D. LV.

Excudebat Ioannes Aluarus Typographus Regius.

Excelso principi diuo Enrico Por

*tugallie infanti, & sanctæ Romanae Ecclesie Cardinali, & religionis Christi-
stianæ in Lusitania Censeri maximo, Doctor Alphonsus à
Prato sacre Theologiae, & in Conimbricensi
Academia primarius professor
felicitem optat.*

Bsequutus authoritati tuæ princeps serenissime, & zelo quo syn-
ceritatem Christianæ religionis prosequeris, librum hunc inspe-
xi, quem reuerendus pater idemq; sacro sanctæ theologiæ doctor
egregius, frater Martynus Ledesmius, in quartum librum Magi-
stri Sententiarum edidit, cumque quâuis & multis occupationibus & ad-
uersa valetudine præpeditus diligenter excussit: in quo nihil prorsus fidei
hortodoxæ contrarium directe reperi, quam obré, huic nostræ Regiæ vni-
uersitati gratulor, quæ tam optimis studijs floret, & ex qua ad Cômunem
sacre Theologiæ studentium vtilitatem, tam vtile opus nunc in lucé emer-
git, fauore tuo dignissimū, celsitudinem tuam Deus Optimus Maximus in
columen seruet. Et ad hanc huius libri recognitionem ordinarij consensus
accessit.

Conimbricæ pridie Nonas Iunij. 1555.

POTENTISSIMO

AC INVICTISSIMO PRINCIPIO ANNI
TERTIO, LVSITANIAE ET ALGARBIORVM

Regi, Africo, Indico, Persico, Arabico, Aethiopico, ac
Guineæ domino, suus frater Martinus
Ledesmius plurimam foelici-
tatem, ac ditionis sem-
per incremen-
tum.

Prover. 8

ONVM HOMINIS DILATAT VIAM EIVS, ET
ante principes spatium ei facit, inquit Salomon. Quem locum cum
apud me voluerem, Rex invictissime, lubens authoritati Regis
illius sapientissimi, qui Dei Opt. Max. beneficio res humanas ac
divinas probe novit, ad quem: eiusque consilio ductus, meas tibi di-
care vigilias deliberavi: ut mea in te pietas et observantia ple-
nius innotesceret. Sed, cum agnoscerem muneris mei exiguitatem,
reueritus tantam maiestatis tuae sublimitatem, illud ad te mittere
formidabam: nisi memorie occurreret magnus ille Artaxerxes Persarum Rex, forma et
corporis robore supra omnes sui regni ac temporis homines suspiciendus, omniumque virtutum
cumulo, ac praesertim urbanitate benignitatemque, valde exornatus: qui saepe dicere solebat,
Principum magnificentiam non solum in eo esse, ut maxima munera elargirentur: sed ut
hilariter ac benigne munuscula, licet exigua, exciperent, quae a suis subditis et seruis pie ac hu-
militer proficiscerentur: quia nihil referret quid quisque daret, sed quo animo, et quam libe-
raliter offerret. Hinc ego incredibilem humanitatem tuam considerans, Corinthios imitari
deceui. Qui, cum viderent Alexandrum illum Magnum totius ferme orbis domi-
natum, tot oppida ac nationes imperio suo subigere, omnesque propinquos populos sese in eius ditio-
nem tradere, legatos ad ipsum etiam miserunt, quibus fortunam prosperam Alexandro con-
gratularentur, eique iura omnia, ac civitatis libertatem suam ultro offerrent. Quos cum Ale-
xander rerum mediocrium contemptor, subridens aspiceret, quasi indignum tanto Principe
munus offerrent, subito responderunt. Noli nostra officia contemnere, Princeps potentissime. Non
nos ignavos ac temerarios existimes. Nusquam enim, quantumvis veteres annales memo-
ria repperas, et longissime respicias, monumentis proditum reperies Corinthios iura ac liber-
tatem suam cuiquam detulisse, nisi Herculi et tibi. Ad quorum animos tam benevolos ad-
vertens Alexander, non tam rei magnitudine allectus, quam officio Corinthiorum gauisus,
qui rem, quam charissimam habebant, benigne offerrebant, eos humanissime excipi tracta-
rique iussit. Sic ego, Rex Potentissime, cum meas vigilias tibi consecrare vellem, idque me fa-
cere debere existimarem pro tuis innumeris beneficijs in me et omnes nostri instituti religio-
sos, ne a referenda gratia dehorrerem, munus istud meorum laborum, licet tua Augusta ma-
iestate indignum, lubenti animo offero, praeclarior, si possem, etiam lubenter daturus: quomi-
nus mihi vitio dabitur, si te quocumque officio et observatione colam: sicut et agricolas et pa-
stores excusamus, si diuis lacte supplicent, et mola tantum salsa litent, quod non habent thu-
ra. Nobis itaque, Rex clementissime, qui, si omnia effecerimus, nullam tamen tuorum merito-
rum partem videamur assequuti, ignoscere iure debes, si ad te colendum sola supersit volun-
tas, ac continuum desiderium. Quod eo confidentius spero, quod te non ad fastum Regum
origo et splendor natalium rapuit, non ab superbia regnorum amplitudo traxit, non denique

AA ij fortuna

fortuna maxima animos extulerunt: sed vita ratio optima, virtus, probitas, ac doctrina, sic instituerunt & ornauerunt: ut humanitate, commitate, facilitate, omnium laudum genere, ac glorie, omnium animos deuincias, cæterisque principibus vel imperatoribus exemplum, non quod imitari, sed quod admirari possint, praebeas. Quis unquam principum pauperibus tam misericors, & numinis tam vigilans cultor? Itaque omnes, non dicam in his locis, sed exterarum nationum & barbarum gentium Reges Ioannem huius nominis tertium, non ex his terrarum finibus, sed de caelo dimissum incipiunt credere. Cuius opera & industria innumerabiles Asia nationes, ne rumoribus quidem antea satis cognita, barbara gentes, sine cultu ac religione, serino prope ritu viuentes superstitionem repudiarunt, & pristinis ac inueteratis institutis omnino relictis, sese ad Christum Seruatorem ardenti studio contulerunt. Tu Christiana fidei veraeque religionis propagator & protector, ac maximus aduersus Mahometicam perfidiam, Oceanum nobis aperuisti: ad cuius primos impetus domitor orbis Hercules expauit. Alia maria subeunda, alias terras habitandas, alios denique Alexandro Magno mundos incognitos subegisti: ut iure nunc, si uideret orbis ille princeps, pertesus ignauiam suam, ingemere, aliusque exclamaret, quam cum ad Achilum tumulum accessit. Iulius etiam Caesar (quando haec potissimum nomina fastosa vetustas obiecit) nonne tuis titulis uerius, quam Alexandri rebus gestis, inuideret? Exclamaret utique, O fortunatum Principem, cui D. Opt. Max. tot ac tantas res contulit, quantas nullus alius imperator, sacitus auderet optare. Quis tanta animi facilitate (quod uerissime memoria propagatum est, & hostium confessione declaratum) Christum pro te pugnasse, ut olim pro Abrahamo, Dauide, aliisque uiris sanctissimis, non fabulae simile sit existimaturus? Sed armis omissis, ad me professionemque meam reuertar. Quis unquam nostrum qui studia literarum proficemur, tuae liberalitatis, ac magnificientiae expers extitit? Quis unquam (si modo uirtutis fuit studiosus) cui non antequam postullaret, maiora quam uellet, plura quam speraret, detuleris? Quod momentum, quod temporis punctum, aut beneficio sterile, aut magnificientia uacuum? Quid uitam, quid fluentes iuuentutis mores, quam uarijs disciplinis informas, quanta literarum seueritate deuincis. In hac florētissima academia Conimbricensi, quam tua magnificientiae potissimum sedem esse uoluisti, quantum illud est, quod tibi, non modo nos qui tuo isto & beato & diuturno imperio fruimur, sed omne genus hominum debemus: quod literas, quasi hoc orbe fugientes, exulantes, in patriam reuocaris, expulsa eiecitaeque, quae pro illis inueterauerat, mala & perniciose barbarie: ut sub te spiritum & sanguinem, ac demum patriam, studia recepisse uideantur: quae ante dignitate sua inculta, ac sine ullo splendore iacere dolebamus. Desiderabant namque musae ad te tuosque, venire Lusitanos, sicut armis fortissimos, ita ingenio acutissimos, ideoque literis aptissimos. At nunc tua industria ac pietate effectum est, Rex potentissime, ut nulla iam sit natio in toto terrarum orbe, quae ad literarum studia impensius feratur, quaeque uberiores fructus edere soleat. Tu enim doctissimos homines decreto stipendio, qui tuos ciues omnibus artibus erudirent, longè gentium euocasti, veteres lacunas extirpasti, omnes disciplinas pure ac liquidè fluere fecisti, collegia, canobia, gymnasia numero pene infinita, ut ubique litera ac mores excollantur, maximo sumptu ac diligentia exeruenda curasti: & quod cæteri principes in equis, canibus, & auibus, tu praecipue in uiris literatis ac religiosis facis: ut prouidentiam omnem adhibeas: ita ut potius desineres spirare, quam religionis ac numinis cultus augere. Deficeret profectò tempus, si, non dicam priuata, sed publica alia beneficia tua percensserem numerando. Facias igitur ista semper, Rex potentissime, nec unquam in hoc opere, aut animus tuus, aut fortuna lassetur. Nihil enim habet fortuna tua maius, quam ut possis, nihil uirtus melius, quam ut uellis in studijs literarum iuuare quamplurimos. Tua enim felicitatis est quantum uellis posse, magnificentiae, uelle quantum possis. Huic laudi imprimis faue, quae te immortalitati consecrabit, quamque nulla obscuratura est obliuio. Spero enim ac confido indubitanter, ut ille summus hominum parens ac creator, ineffabiliratione Deus, à Deo semper absque tempore genitus, aeternus, summoque Parens per omnia equalis,

equalis, cuius providentia voluitur hęc mundi molles, sicut non obscuram diuine pietatis signi-
ficationem præferebat, cum Regem tam diuinum suo populo Christiano præfecerit: ita eundem
in sede sua cœlesti ac præpotenti sedere faciat. Nec deerunt poete hic apud nos Oratores elo-
quentissimi, qui res tuas perclare gestas successoribus tuis nepotibus carmine Oratione suavis-
simè commendent. Appellaberisq; Rex inuictissime, Musæguotos, quod nomē olim soli Pha-
bo musarum parenti conueniebat: vel etiam alijs eris Hercules musarum protector: quarum
Calliope fautorem suum suauissimis carminibus recreabit, Clio honorificentissime res à te ge-
stas stylo grauissimo ac sublimi decantabit. Nos vero, quādo aliud maius dare nō possumus,
lubenter quod possumus damus. Et quoniam ingrātū immemor emq; beneficij omnes oderunt,
nullumq; officium referenda gratia necessarius est, hoc te vehementer etiam atque etiam rogo,
Rex humanissime, ut hos libros, quos in tuo Augusto nomine, in publicū mitto, benigne exci-
pias, tuęq; authoritatis numine fretos, in lucem ac manus hominum venire patiaris. Quod cō-
fidentius spero: quoniam (sicut de Romulo memoria proditum est) nemo unquam à tuo
conspectu tristis, quantumuis ardua postullaret, recessit. Deum Omnipotentem ego precor: ut
sicut ille sua benignitate permisit te Augusti Caesaris felicitatem superare, nec non
venustatem urbanitatemq; Titi, qua ille hominum animos beneuolē sibi conci-
liabat, ideoq; delicia generis humani appellabatur: sicut (inquā) nomen
ac gloriam Alexandri tuis rebus gestis obscurari ac vinci vo-
luit: ita & diuturnum regnum concedat, ac Nestoreos
annos tibi elargiatur: quod tam tui, quam. R. P.
gratia, omnes tui subditi maximè ac
vehementer deside-
ramus.

Vale, Rex inuictissime.

AA iij

MELCHIORIS BELEAGO
VIRI THEOLOGI AD
authorem epigramma.

SACRA salutiferis, illustrat dogmata, libris,
Doctrina Thomas, iudicioq; pari:
Humanasq; rapit Scotus, ad caelestia mentes,
Ingenij summa dexteritate valens:
Nec scripsisse minus sapienter, creditur Ockam,
Hos tres, est ingens turba sequuta duces,
Nunc pro turba omni, doctor Ledesma, legeris,
Proq; tribus ducibus, tu satis unus eris.

Eiusdem aliud ad lectorem.

ERGO sacre sophia lector, contemne lacunas:
Utq; sitim sedes, puro tua viscera fonte
Exple: oculis lustra, manibus cape, mente reconde
Tantum opus: exuperat quod cuncta volumina patrum,
Qui caeli optarunt causas referare latentes:
Quid mira arte Scotum memorem? quem mille sequuntur,
Non arte, ingeniove pares, quos optimus author
Peruigili studio legit, quodq; esse putauit
Egregium, expressit, figmenta insulsa refutans,
Ac desertores Thomae: profugosq; reducit
In sua castra: pudet Durandum proelia vana
Intentasse: videt quam stupea tela retorquet.
Huic te crede viro, lector, cui vix tulit etas
Nostra parem, ingenio, studio, vigiliq; labore.
Religione prior nullus, nec iustior alter
Illius esse velut Phebea oracula libros,
Credere tam fas sit, quam sit dubitasse nefandum.

Aliud ad authorem.

SCYNTHIVS ut radijs obscurat Apollo diurnis
Sydera, quae clara nocte, micare solent
Sic tu luce tua, & diuino lumine mentis,
Hac sint clara licet sydera nocte, regis.

Index huius operis.

In hac. P. 4. sunt. 32. *questiones*, quarum
prior est de sacramentis in communi.

Questio prima.

- Vtrum sacramentum sit in genere signi.
- Vtrum sacramentum sit nomen latinum.
- Vtrum sacramentum æquiocè dicatur de suis significatis.
- Vtrum sacramentum dicatur eo quod est signum rei sacræ, nēpe gratiæ, vel eo quia causa gratiæ.
- Vtrum sacramentum sit terminus.
- Vtrum omne signum rei sacræ sit sacramentum.
- Vtrum hæc diffinitio, Sacramentum est signum rei sacræ, conueniat omnibus sacramentis.
- Vtrum sacramentum sit signum tantum vnius rei.
- Vtrum sacramentum sit semper aliqua res sensibilibus.
- Vtrum requirantur determinatæ res ad sacramenta.
- Vtrum fuerint determinatæ res in le. no. ad aliqua sacramenta.
- Vtrum in significatione sacramentorum requirantur verba.
- Vtrum requirantur determinata verba in sacramentis.
- Vtrum in omnibus sacramentis requirantur verba determinata.
- Vtrum si variatio formæ alicuius sacramenti sit talis, vt aliqui audientes intelligant sensum veræ formæ, & alij non, sit sacramentum.
- Vtrum liceat aliquid addere verbis in quibus consistit forma sacramentorum.

Questio secunda.

- Vtrum sacramenta sint necessaria ad humanam salutem.
- Vtrum, etiam ante peccatum, fuerint homini necessaria sacramenta.
- Vtrum in statu Adami fuerint sacramenta.
- Vtrum post peccatum, ante Christum debuerint esse sacramenta.
- Vtrum statim post peccatum, ante Christum Seruatore, debuerint esse sacramenta.
- Vtrum post Christum debuerint esse aliqua sacramenta.

Questio tertia.

- Vtrum sacramenta sint causa gratiæ, & quomodo sint causa gratiæ.
- Vtrum gratia sacramentalis aliquid addat super gratiam virtutum & donorum.

Vtrum gratia sacramentalis aliquid addat super gratiam communiter dictam.

Vtrum si quis post confirmationem peccet mortaliter, restituatur ei gratia confirmationis.

Vtrum sacramenta no. l. contineant gratiam.

Vtrum in sacramentis sit aliqua virtus gratiæ causatiua.

Vtrum sacramenta no. l. habeant virtutē ex passione Christi.

Vtrum sacramenta vet. l. gratiam causarent.

Questio quarta.

Vtrum sacramentum imprimat aliquem characterem in anima.

Vtrum sit ponendus character.

Vtrum character sit spiritualis potestas.

Vtrum character sit in aliquo prædicamento.

Vtrum character sit in aliqua specie qualitatis.

Vtrum diachonus & subdiaconus habeant aliquid ex officio.

Vtrum character sacramentalis sit character Christi.

Vtrum character sit in potentijs animæ sicut in subiecto.

Vtrum character insit animæ indubitanter.

Vtrum per omnia sacramenta no. l. imprimatur character.

Questio quinta.

Vtrum solus Deus operetur interius ad effectum sacramenti.

Vtrum ex deuotione ministri, vel ex orationibus quæ dicuntur in sacramentorum collatione, detur maior gratia recipienti sacramentum.

Vtrum sacramenta sint solum ex institutione diuina.

Vtrum sacramenta vet. leg. & leg. no. fuerint à Deo.

Vtrum omnia sacramenta Ecclesiæ sint immediate instituta à Deo.

Vtrum Christus secundum quod homo habuerit potestatem operandi interiore effectum sacramentorum.

Vtrum Christus potestatem suam quam habuit in sacramentis, potuerit ministris communicare.

Vtrum per malos ministros sacramenta possint conferri.

Vtrum mali ministrantes sacramenta, peccent.

Vtrum malis ministris liceat conferre sacramenta.

Vtrum tangens Eucharistiam in mortali, peccet mortaliter.

Vtrum contrahentes matrimonium in peccato mortali, peccent mortaliter.

Vtrum qui putat se esse sine peccato, & verè est in mor

I N D E X.

- in mortali, peccet mortaliter a ministrans sacramentum.
Vtrum prædicare in Ecclesia in mortali, sit mortale.
Vtrum diachonus & subdiachonus ministrantes sua officia in mortali, peccent mortaliter.
Vtrum recipiens sacramentum ab existente in peccato mortali, peccet mortaliter.
Vtrum liceat inducere ad dandum sacramentum ministrum existentem in mortali.
Vtrum Angeli possint sacramenta ministrare.
Vtrum intentio ministri requiratur ad perfectionem sacramenti.
Vtrum fides ministri sit de necessitate sacramenti.
Vtrum intentio recta ministri requiratur ad perfectionem sacramenti.

Quæstio sexta.

- V**trum debeant esse .7. sacramenta Ecclesiæ.
Vtrum conuenienter ordinentur à Doctoribus.
Vtrum sacramentum Eucharistiæ sit potissimum inter sacramenta.
Vtrum omnia sacramenta sint de necessitate salutis.
Vtrum ad salutem obtinendam requiratur formale votum baptismi.

Quæstio septima.

- V**trum baptismus sit ipsa ablutio.
Vtrum baptismus fuerit institutus post passionem Christi.
Vtrum aqua sit propria materia baptismi.
Vtrum ad baptismum requiratur aqua simplex.
Vtrum forma baptismi sit conueniens.
Vtrum sit baptismus in nomine genitoris, geniti, & spirati.
Vtrum in nomine Christi possit dari baptismus.
Vtrum immersio in aqua sit de necessitate baptismi.
Vtrum trina immersio sit de necessitate baptismi.
Vtrum si minister, apponendo formam, mittat puerum in puteum, sit baptizatus.
Vtrum materia & forma baptismi debeant esse simul.
Vtrum baptismus possit iterari.
Vtrum ritus quo utitur Ecclesia in baptizando, sit conueniens.
Vtrum conuenienter describantur tria baptismata.
Vtrum baptismus sanguinis sit potissimus inter alia baptismata.

Quæstio octaua.

- V**trum ad officium diachoni pertineat baptizare.
Vtrum baptizare pertineat ad officium presbyterorum.

- V**trum laicus possit baptizare.
Vtrum foemina possit baptizare.
Vtrum non baptizatus possit baptizare.
Vtrum plures possint simul vnum baptizare.
Vtrum in baptismo requiratur aliquis qui leuet baptizatum.
Vtrum ille qui aliquem baptizatum leuat, teneatur ad eius instructionem.

Quæstio nona.

- V**trum omnes teneantur ad susceptionem baptismi.
Vtrum sine baptismo aliquis possit saluari.
Vtrum baptismus sit differendus.
Vtrum peccatores sint baptizandi.
Vtrum peccatoribus baptizatis sint imponenda opera satisfactoria.
Vtrum peccatores ad baptismum accedentes teneantur sua peccata confiteri.
Vtrum ex parte baptizati requiratur intentio ad baptismum.
Vtrum fides requiratur ad baptismum ex parte baptizati.
Vtrum pueri sint baptizandi.
Vtrum filij infidelium sint baptizandi inuitis parentibus.
Vtrum pueri possint baptizari in utero matris.
Vtrum furiosi & amentes debeant baptizari.

Quæstio decima.

- V**trum per baptismum tollantur omnia peccata.
Vtrum per baptismum liberetur homo ab omni reatu peccati.
Vtrum per baptismum debeant auferri poenalties presentis vitæ.
Vtrum per baptismum conferantur homini gratia & virtutes.
Vtrum conuenienter attribuantur baptismi quidam actus virtutum.
Vtrum pueri in baptismo consequantur gratiam & virtutes.
Vtrum effectus baptismi sit apertio ianue regni coelorum.
Vtrum baptismus habuerit in omnibus æqualem effectum.
Vtrum fictio impediat effectum baptismi.
Vtrum recedente fictione baptismus consequatur suum effectum.

Quæstio undecima.

- V**trum circuncisio fuerit preparatoria & figura baptismi.

Vtrum

I N D E X.

Vtrum circuncisio fuerit conuenienter instituta.
 Vtrum ritus circuncisionis fuerit conueniens.
 Vtrū circuncisio conferret gratiam iustificantē.

Quaestio duodecima.

Vtrum cathecismus debeat praecedere baptismū.
 Vtrum exorcismus debeat praecedere baptismū.
 Vtrum ea quae aguntur in exorcismo, aliquid efficiant.
 Vtrum cathetizare sit officium sacerdotis.

Quaestio tertia decima.

Vtrum confirmatio sit sacramentum.
 Vtrum chrisma sit conueniens materia huius sacramenti.
 Vtrum de necessitate huius sacramenti sit, quod chrisma sit prius per episcopum consecratum.
 Vtrum haec sit conueniens forma huius sacramenti, configno te signo crucis, &c.
 Vtrum sacramentum confirmationis imprimat characterem.
 Vtrum character confirmationis praesupponat characterem baptismalem.
 Vtrum per sacramentum confirmationis conferatur gratia gratum faciens.
 Vtrum hoc sacramentū sit omnibus exhibendū.
 Vtrum hoc sacramentum sit conferendum homini in fronte.
 Vtrum ille qui confirmatur, debeat ab alio teneri.
 Vtrum solus episcopus hoc sacramentum conferre possit.
 Vtrum ritus huius sacramenti sit conueniens.

Quaestio quarta decima.

Vtrum Eucharistia sit sacramentum.
 Vtrum hoc sacramentum sit vnum, vel plura.
 Vtrum Eucharistia sit de necessitate salutis.
 Vtrum conuenienter hoc sacramentum pluribus nominibus nominetur.
 Vtrum institutio huius sacramenti fuerit conueniens.
 Vtrū agnus paschalis fuerit praecipua figura huius sacramenti.

Quaestio quinta decima.

Vtrū materia huius sacramenti sit panis & vinū.
 Vtrum requiratur determinata quantitas panis & vini ad materiam huius sacramenti.
 Vtrum requiratur ad materiam huius sacramenti, quod sit panis triteceus.
 Vtrum hoc sacramentum debeat confici ex pane azimo.
 Vtrum vinum vitis sit propria materia huius sacramenti.

Vtrum aqua sit vino permiscenda.
 Vtrū permixtio aquae sit de necessitate huius sacramenti.
 Vtrum aqua debeat apponi in magna quantitate.

Quaestio sexta decima.

Vtrum in hoc sacramento sit corpus Christi secundum veritatem.
 Vtrum in hoc sacramento remaneat substantia panis & vini post consecrationem.
 Vtrum substantia panis & vini anihilentur post consecrationem huius sacramenti.
 Vtrum panis possit conuerti in corpus Christi.
 Vtrum in hoc sacramento maneant accidentia panis & vini.
 Vtrum facta consecratione, remaneant in hoc sacramento forma substantialis panis.
 Vtrum conuersio fiat in instanti.
 Vtrum haec sit falsa, Ex pane fit corpus Christi.

Quaestio decima septima.

Vtrū totus Christus contineatur sub hoc sacramento.
 Vtrum totus Christus contineatur sub vtraque specie huius sacramenti.
 Vtrum sit totus Christus sub qualibet parte specierum panis, vel vini.
 Vtrum tota quantitas dimensiuā corporis Christi sit in hoc sacramento.
 Vtrum corpus Christi sit in hoc sacramento.
 Vtrum corpus Christi sit mobiliter in hoc sacramento.
 Vtrum corpus Christi, prout est in hoc sacramento, possit videri ab aliquo.
 Vtrū quando in hoc sacramento apparet miraculose caro, vel puer, sit ibi verè corpus Christi.

Quaestio decima octava.

Vtrum accidentia remaneant sine subiecto in hoc sacramento.
 Vtrum species quae remanent in hoc sacramento, possint immutare aliquid extrinsecum.
 Vtrum species sacramentales possint corrumpi.
 Vtrum ex speciebus sacramentalibus aliquid possit generari.
 Vtrum species sacramentales possint nutrire.
 Vtrum species sacramentales frangantur in hoc sacramento.
 Vtrum aliquis liquor possit vino consecrato permisceri.

Quaestio decima nona.

Vtrū haec sit forma huius sacramenti, Hoc est corpus meum, &c, Hic est calix sanguinis mei.
 Vtrum haec sit conueniens forma consecrationis panis, Hoc est corpus meum.
 Vtrum haec sit conueniens forma consecrationis vini, Hic est calix sanguinis mei.

Vtrum

Vtrū prædictis verbis formatū in sit aliqua vis creata effectiua consecrationis.

Vtrum prædictæ loquutiones sint veræ.

Vtrum forma consecrationis panis consequatur suam effectum antequam perficiatur forma consecrationis.

Questio vigesima.

Vtrum per hoc sacramentum conferatur gratia

Vtrū effectus huius sacramēti sit adeptio gloriæ.

Vtrum effectus huius sacramēti sit remissio peccati mortalis.

Vtrum per hoc sacramentum remittantur peccata venialia.

Vtrum per hoc sacramentum tota poena peccati remittatur.

Vtrum hoc sacramentum profit alijs quam sumentibus.

Vtrum per veniale peccatum impediatur effectus huius sacramenti.

Questio vigesima prima.

Vtrum distingui debeant duo modi manducandi corpus Christi.

Vtrum solius hominis sit, hoc sacramentum manducari sacramentaliter.

Vtrum solus homo iustus possit Christum sacramentaliter manducare.

Vtrum peccator sumens corpus Christi sacramentaliter, peccet.

Vtrum accedere ad hoc sacramentum cum conscientia peccati, sit grauisimum omnium peccatorum.

Vtrum sacerdos debeat denegare corpus Christi peccatori petenti.

Vtrum nocturna pollutio aliquē impediat à sumptione huius sacramenti.

Vtrum cibus, vel potus præsumptus impediat sumptionem huius sacramenti.

Vtrum non habentes vsum rationis debeant suscipere hoc sacramentum.

Vtrum liceat quotidie hoc sacramētū suscipere.

Vtrum liceat omnino à communionem cessare.

Vtrū liceat sumere corpus Christi sine sanguine.

Questio vigesima secunda.

Vtrum Christus sumpserit suum corpus & sanguinem.

Vtrum Christus dederit Iudæ corpus suum.

Vtrum Christus sumpserit, & discipulis dederit corpus suum impassibile.

Vtrum, si hoc sacramentum tēpore mortis Christi fuisset seruatum, vel consecratum, ibi moreretur.

Questio vigesima tertia.

Vtrum consecratio huius sacramenti sit propria sacerdotis.

Vtrum plures sacerdotes possint vnā & eandem hostiam consecrare.

Vtrum dispensatio huius sacramēti pertineat solum ad sacerdotem.

Vtrum sacerdos consecrās teneatur sumere hoc sacramentum.

Vtrum malus sacerdos Eucharistiam consecrare possit.

Vtrum Missa mali sacerdotis minus valeat, quā Missa boni.

Vtrū hæretici, schismatici, & excōmunicati possint consecrare.

Vtrum sacerdos degradatus possit hoc sacramētum conficere.

Vtrum liceat ab excōmunicatis vel hæreticis, seu peccatoribus communionem accipere.

Vtrum liceat sacerdoti omnino à consecratione Eucharistiæ abstinere.

Questio vigesima quarta.

Vtrum in hoc sacramento Christus immoletur.

Vtrum conuenienter sit determinatum tempus celebrationis.

Vtrum oporteat hoc sacramentum celebrari in domo & vasis sacris.

Vtrū conuenienter ordinentur ea quæ circa hoc sacramentum dicuntur.

Vtrum ea quæ in celebratione huius sacramenti aguntur, sint conuenientia.

Vtrum possit sufficienter occurrere defectibus circa celebrationem huius sacramenti occurrentibus, statuta Ecclesiæ obseruando.

Questio vigesima quinta.

Vtrum poenitentia sit sacramentum.

Vtrum peccata sint propria materia huius sacramenti.

Vtrum hæc sit forma huius sacramenti, Ego te absoluo.

Vtrum impositio manuum sacerdotis requiratur ad hoc sacramentum.

Vtrum hoc sacramentum sit de necessitate salutis.

Vtrum poenitentia sit secunda tabula post naufragium.

Vtrum hoc sacramentum fuerit cōuenienter in noua lege institutum.

Vtrum poenitentia debeat durare vsque ad finē vitæ.

Vtrum poenitentia possit esse continua.

Vtrum sacramentum poenitentia debeat iterari.

Questio vigesima sexta.

- Vtrum poenitentia sit virtus.
- Vtrum poenitentia sit specialis virtus.
- Vtrum virtus poenitentiae sit species iustitiae.
- Vtrum voluntas sit proprium subiectum poenitentiae.
- Vtrum principium poenitentiae sit ex timore.
- Vtrum poenitentia sit prima virtutum.

Questio vigesima septima.

- Vtrum per poenitentiam peccata remoueantur.
- Vtrum sine poenitentia peccata remitti possint.
- Vtrum possit per poenitentiam vnum peccatum sine alio remitti.
- Vtrum remissa culpa per poenitentiam, remaneat reatus poenae.
- Vtrum remissa culpa mortali, tollantur omnes reliquiae peccati.
- Vtrum remissio culpae sit effectus poenitentiae.

Questio vigesima octaua.

- Vtrum peccatum veniale possit remitti sine poenitentia.
- Vtrum ad remissionem venialium peccatorum requiratur gratiae infusio.
- Vtrum peccata venialia remittantur per asperisionem aquae benedictae, & caetera huiusmodi.
- Vtrum possit remitti peccatum veniale sine mortali.

Questio vigesima nona.

- Vtrum peccata dimissa redeant per sequens peccatum.
- Vtrum peccata dimissa redeant per ingratitudinem quae specialiter est secundum odium fraternum, apostasiam à fide, contemptum confessionis, & dolorem de poenitentia habita.

- Vtrum per ingratitudinem peccati sequentis, con surgat tantus reatus, quantus fuerit peccatorum prius dimissorum.
- Vtrum ingratitudo, ratione cuius sequens peccatum facit redire peccata prius dimissa, sit speciale peccatum.

Questio trigesima.

- Vtrum per poenitentiam virtutes restituantur.
- Vtrum post poenitentiam resurgat homo in aequali virtute.
- Vtrum per poenitentiam restituatur homo in pristinam dignitatem.
- Vtrum opera virtutum in charitate facta possint mortificari.
- Vtrum opera mortificata per peccatum, per poenitentiam reuiuiscant.
- Vtrum per poenitentiam subsequenter etiam opera mortua viuificentur.

Questio trigesima prima.

- Vtrum poenitentiae debeant partes assignari.
- Vtrum conuenienter assignentur partes poenitentiae, contritio, confessio, & satisfactio.
- Vtrum praedicta tria sint partes integrales poenitentiae.
- Vtrum conuenienter diuidatur poenitentia in poenitentiam ante baptismum, poenitentiam mortalium, & poenitentiam venialium.

Questio trigesima secunda.

- Vtrum contritio conuenienter diffiniatur.
- Vtrum contritio sit actus virtutis.
- Vtrum attritio possit fieri contritio.

Finis.

Prologus authoris.

Um iam tertio. S. Tho. super materiã quarti lib. magistri sententiarũ enarrare: exoratus à discipulis: rogatus ab amicis: iussus à superioribus: cõtribuentibus nonnullis dominis in eis pingues elemosynas pro excusationis expensis, ut ea quæ longis lucubrationibus dicta ueram & ex doctrina. S. Thomæ acciperã, clario & facili stilo prælo mandarem, & tandem in lucem emittere, ut & ueritas & eiusdẽ S. Tho. doctrina altius & pressius aperiretur: & ut ad innumera dubia in particulari responderetur ad quæ alij doctores uel non respondere uel confuse satis. Quia propter acquisiti poscētibus, sperans me maximũ emolumentum allaturum omnibus studiosis, literis insudatibus. Quia ubi fuerint cõtrouersie inter doctores citatis hinc & inde omnibus facile inuenies, qui hanc & qui aliam probent sententiam, & eadẽ discissum dubium cõclusionibus & dictis nonnullis: allatis scripturis, sacris concilijs patrum: & sanctis, si quæ horũ circa materiã subiectam reperiãtur, facile erit uidere quid uerius, uel saltẽ quid probabilius ut rei probabit euentus. Sic nepe procedam. Ponã literam sancti Thomæ fideliter & textũ correptiorem: ita quod à questione sexagesima tertiã partis. S. Tho. quæ hic erit prima ubi incipit tractatus de sacramentis quæ tractauit magister sententiarum in quarto statim à principio: manebit litera. S. Tho. quæ habetur in ipsa tertiã parte usque ad questionem. 90. inclusiue. Deinde ponam textum. S. Tho. qui habetur in additionibus ad ipsam tertiã partẽ: citãs semper locũ in quarto scripto sancti Thomæ. Unde prædictus textus desumptus est. Postea secundo colligam paucis conclusionibus sententias magistri illius distinctionis cuius materiã examinabimus. Tertio super sancti Tho. & propositio

nes magistri mouebimus dubia non inutilia quidem, sed ad salutem humanã necessaria uel saltem digna quæ sciãtur. Quibus omnibus erit codex perfectus & absolutus: ita ut quidquid circa materiã prædictã uelis: discissum & probatũ iuxta doctrinã. S. Tho. inuenies: ut doctrina sit securior, & paruo labore uel respondere uel falsas sententias reprobare & expugnare ualebis. Nempe & si eruditissimus uir Caietanus interpretatus fuerit sanctũ Thom. in multis multa de reliquiis & in omnibus in felici & cõfuso & parum utili stilo precessit.

Prolog. S. Tho.

ost considerationem eorum quæ pertinent ad misteria uerbi incarnati: considerandũ est de ecclesiæ sacramentis quæ ab ipso uerbo incarnato efficaciam habent. Et prima cõsideratio erit de sacramentis in cõmuni. Secunda de unoquoque sacramentorũ in speciali. Circa primum quinque consideranda sunt. Primo quid sit sacramentum. Secundo de necessitate sacramentorum. Tertio de effectibus sacramentorum. Quarto de causa eorum. Quinto de numero.

CIRCA primum queruntur octo. Primo utrum sacramentum sit in genere signi. Secundo, utrum omne signũ rei sacræ sit sacramentum. Tertio utrum sacramentum sit signum unius rei tãtum uel pluriũ. Quarto, utrum sacramentũ sit signũ quod est res sensibilis.

QUINTO, utrum ad sacramentum requiratur determinata res sensibilis. Sexto, utrum ad sacramenta requiratur significatio quæ est per uerba. Septimo utrum requirantur determinata uerba. Octauo utrum illis uerbis possit aliquid addi, aut subtrahi.

Articul. primus,

Vtrum sacramentum sit in genere signi.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod sacramentum non sit in genere signi. Videtur enim sacramentum dici a sacramento: sicut medicamentum a medicando. Sed hoc magis videtur pertinere ad rationem cause quam ad rationem signi. Ergo sacramentum magis est in genere cause quam in genere signi.

PRÆTEREA. Sacramentum videtur occultum aliquid significare: secundum illud Thobias. 12. sacramentum regis abscondere bonum est, & ad Eph. 3. Quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in deo. Sed illud quod est absconditum videtur esse contra rationem signi. Nam signum est quod præter speciem quam ingerit sensibus facit aliquid aliud in cognitionem venire: ut patet per Augusti. in. 2. de doctrina christiana. Ergo videtur: quod sacramentum non sit in genere signi.

PRÆTEREA. Iuramentum quando sacramentum nominatur. Dicitur enim in decre. 22. causa. quæ. s. paruuli qui sine etate rationabili sunt, non cogantur iurare. Et qui semel periuratus fuerit: neq. testis sit post hoc. nec ad sacramentum. i. ad iuramentum accedat. Sed iuramentum non pertinet ad rationem signi. Ergo videtur quod sacramentum non sit in genere signi.

SED contra est quod August. dicit in. 10. de ci. dei. Sacrificium visibile inuisibilis sacrificij sacramentum. i. sacrum signum est.

RESPONDEO dicendum, quod omnia que habent ordinem ad unum aliquid licet diuersimode, ab illo denominari possunt: sicut à sanitate quæ est in animali denominatur sanum non solum animal quod est sanitatis subiectum: sed dicitur medicina sana in quantum est sanitatis effectiua. Dieta vero in quantum est conseruatiua eiusdem. & Urina in quantum est significatiua ipsius. Sic igitur sacramentum

potest aliquid dici: vel quia in se habet aliquam sanctitatem occultam (& secundum hoc sacramentum idem est quod sacrum secretum) vel quia habet aliquem ordinem ad hanc sanctitatem: vel cause vel signi vel secundum quancumque aliam habitudinem. Specialiter autem nunc loquimur de sacramentis secundum quod importat habitudinem signi. Et secundum hoc sacramentum ponitur in genere signi. **AD** Primum ergo dicendum: quod quia medicina se habet ut causa effectiua sanitatis inde est: quod omnia de nominata a medicina dicuntur per ordinem ad unum primum agens: & propter hoc medicamentum importat causalitatem quadam. Sed sanctitas à qua denominatur sacramentum non significatur per modum cause efficientis: sed magis per modum cause formalis vel finalis. Et ideo non oportet quod sacramentum semper importet causalitatem.

AD SECUNDUM dicendum: quod ratio illa præcedit secundum quod sacramentum idem est quod sacrum secretum. Dicitur autem non solum dei secretum, sed etiam regis, esse sacrum & sacramentum: quia secundum antiquos sancta vel sacrosancta dicebantur quacunque violari non licebat: sicut etiam muri ciuitatis & personæ in dignitatibus constitutæ. Et ideo illa secreta siue diuina siue humana quæ non licet violari quibuslibet publicando dicuntur sacra vel sacramenta.

AD TERTIUM dicendum, quod etiam iuramentum habet quadam habitudinem ad res sacras: in quantum. s. est quædam contestatio facta per aliquod sacrum. Et secundum hoc dicitur iuramentum esse sacramentum non eadem ratione qua nunc loquimur de sacramentis: non tamen equiuoce sumpto nomine sacramenti: sed Analogice. s. secundum diuersam habitudinem ad aliquid unum quod est res sacra.

CIRCA hunc articulum primum est prius notandum quod materiam quam tractat. S. Tho. in tota hac. q. his octo articulis. siue quæstionibus contenta: lib. vii. Magister sententiarum in prima dist. quarti li. suarum sententiarum. In qua. d. magister sub paucis accipit & probat omnes. s. quæstiones quas. S. thom. scribit in his. 8. articulis. Itaque in conclusionibus sancti Thom. non di-

fert Magister a diuo Thom. sed cum ipso est. ET in primo cap. huius primæ dist. Magister ponit aliquot finitiones sacramenti in vniuersū quas collegit ex sanctis, & tandem: tāquam clario rem accepit hanc: quæmetiā hic accepit. S. Tho. alijs relictis. Deinde. 2. ponit in eodē. 1. cap. differentiā inter sacramenta veteris & sacramēta nouæ legis: nempe quod illa solū significabant quia imposuit illa Deus in seruitutem, non iniustificationem, & vt figura futuri essent, volens sibi ipsū potius offerri ea quam idolis. Hæc autem & significant & quā sanctitatē significant efficiunt: quod fusius postea suo loco aperiemus.

IN 2. cap. prædictæ. d. Magister ponit cōclusionē quod triplici de causa sacramenta instituta sunt: propter humiliationem. s. eruditionem, & exercitationem.

In reliqua parte huius primæ dist. Magister agit de circūcisione de qua isra sumus tractaturi. Secūdo quoniā nimīū prodest ad intelligendū, & memoria retinendum ea omnia, quæ in processu longo & magna aguntur disputatione (qualis erit ista) super totam materiam Quarti sententiariū: quæ non solū utilis, sed necessaria est & ad intelligendam sacrā scripturam, & ad salutē humanam consequendam: scire in ea, quæ in toto opere tractantur, finemq; tractatus & dependētiā quam habet ab aliquibus alijs materijs, si depēdere contingat. Dicemus principio quid. S. Tho. hic tractare intēdit: & quid doctores omnes in quarto sententiariū, cui opus hoc respondet.

Secundo dicam quomodo se habet tractatus hic ad alios libros in quibus res theologica agitur tā secūdum ordinem Magistri sententiariū, quam secūdum ordinem quem. S. Thom. in sua summa seruat.

QUANTVM ad primū dico quod doctor in hac .4. parte ab ista quæst. 1. vsque ad finem intendebat tractare de sacramentis. De resurrectione. De gloria. De statu beatorum & de statu & conditione misera & inſœlici damnatorum, de quibus præcisè agit Magister sententiariū in quarto & cum eo omnes expositores Præuentus tñ morte non egit, nisi de horū aliquibus paucis vsq; ad quæst. 11. Et diuiditur in .3. partes. Primo de sacramētis in communi deinde in .7. alias partes, vbi agitur de septē alijs sacramētis.

QUANTVM ad secundū. s. finē & depēdētiā ab alijs, dico quod cum hic tractatus sit theologicus (agimus enim partē theologiæ cuius finis est agere de Deo, secundum quod per ipsum reducimur in vltimam nostram perfectionem & fœlicitatem) sanct. Thom. theologiā in sua summa ita disposuit: vt in prima parte à principio vsque ad .44. quæstionē egit de deo secundum se quod fecit Magister in primo sententiariū.

A q. autem. 44. primæ par. vsq; ad finem egit doctor de Deo, vt creator. & efficiēs principiū creaturarum est, & de creaturis secūdum quod à Deo

tanquā à causa actiua processerūt: quod agit Magister sententiariū in .2. lib. suarū sententiariū. In .3. autem parte à principio vsq; ad quæst. hæc 60. & in tota. 2. Sec. agit. S. Thom. de Deo, secundum quod redemptor est, & de donis & virtutibus quas redemptor dat rationalibus creaturis, Quod & Magister in .3. suarū sententiariū.

AB ista autem. q. vsq; ad finē totius theologi tractatus, agit. S. Thom. de deo, secundum quod per ipsum reducimur in beatitudinē: vel de effectibus & institutis ab ipso deo per quæ fœlicitatem consequimur, Vnde patet, quid intendat doctor, vel quid tractet cum alijs in hoc opere, & quis finis theologi, quia est scire aliquid de Deo: & quomodo hic tractatus ab alijs dependeat. Sic enim & sacra scriptura pcedit. Primo nāq; creationem mundi describit, qui propter hominem factus est. Secundo commemorat qualiter homo factus est: & in via iustitiæ & disciplinæ dispositus. Tertio qualiter homo lapsus est. Quarto quemadmodū est reparatus: quod spectat ad hunc tractatum.

SECUNDO, diuiditur hic tractatus sicut quartus sententiariū, in tres partes. In prima agitur de sacramentis in communi. In secunda de eisdem in particulari. In tertia de resurrectione, gloria & de misero & inſœlici statu damnatorum.

TERTIO dubitatur, an sacramentū sit nomen latinum, sumptum in hac significatione, in qua eo vtuntur theologi vt exponemus. ET videtur quod non, quia nec inuenitur in sacra scriptura in illa significatione nec apud Latinos. Ergo videtur quod theologi fingant, & per consecutionem quod bene reprehenduntur à Latinis, tanquam Barbari, vnde. S. Thom. etiam Barbarus est, qui eo vtitur.

AD hoc dico quod hoc nomē sacramentū sumptū in illa significatione satis est latinū quia eo etiā in hac significatione in qua vtuntur scholastici, vtuntur viri in lingua latina peritissimi, vt Tertulianus in lib. peculiari de sacramentis, Lactantius lib. diuinarum institutionum. Augusti. Hieron. Ambrosius. Hugo de sancto Victore in multis tractatibus suorum operum non igitur: S. Thom. Barbariæ accusari potest: eo quod hoc vtatur nomine.

SECUNDA propositio est Apud Ethnicos Philosoph. & Latinos non inuenitur hoc nomen sacramentum in hac significatione, in qua eo vtuntur Theologi. s. pro signo sanctificante, vel vt dicit sanct. Thomas pro signo significante formalem sanctitatem, siue illam causet, siue non. Hæc nanque est formalis significatio huius nominis sacramentum. Probatur, quia tunc non erant instituta à Deo ista signa significantia sanctitatem, nec illa cognoscebant illi Latini infideles, ergo non poterant hoc vti nomine.

diuisio
tius op
ris.

Dubi.
An sac
mentum
Sit non
latinum

TERTIA propositio est. Hoc nomen sacramentum apud antiquos Latinos significabat ius iurandum: & hæc est, & fuit, sua primæ significatio. Et probatur quod hæc fuerit prima illius significatio. Quia tunc non poterat significare ista signa: cum nec essent nec cognoscerentur ab ipsis, ergo prius significauit ius iurandum, quæ signa ista, quod autem significauerit iuramentum patet apud Salustium, in de clamatione. Porrij latronis in lucium sergium Catelinam: ubi sic habetur. Nec contentos fuisse consanguineos Catelinæ, superstitione cruenti sacramenti id est falsa opinione, qua volebant seruare sacramentum, vel iuramentum quod fecerant in salutem patriæ, contra iustitiam & bonos mores: quod sic seruari non debet.

PRÆFEREA in eadē significatione accipitur. 22. quæst. 5. capit. paruuli, ubi tex. sic habet. Paruulus qui semel periuratus fuerit nec testis sit post hoc, nec ad sacramentum accedat.

SIC etiam accipitur. 2. q. 5. capit. sacramentum: ubi tex. sic habet Sacramentum hæcenus, à summis sacerdotibus, vel reliquis exigi nisi pro re & fide minime cognouimus. Idem cap. Nos primo & capit. nos: secundo ibidem.

QUARTA propositio est, quod sacramentum est apud Latinos significat sacramentum misterium, siue sacramentum arcanum.

Probatur prius quia propterea sacramentum significat iuramentum quia iuramentum fit, tacto aut inuocato aliquo sacro ergo etiam significat tale misterium siue arcanum sacramentum.

SECUNDO probatur Thobias. 12. sacramentum Regis abscondere bonum est. Vbi sacramentum Regis id est secretum regis sacramentum quoddam est.

ETIAM: Paulus ad Ephes. 3. quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à sæculis in Deo, ergo & sic interpretes exponunt.

VND E: sacramentum, vel arcanum aliquid dicitur quasi sit scelus tale detegere vel violare.

ET sic etiam sacramentum in hac significatione qua accipimus nunc significat sacramentum signum id est quod violare nefas est.

Quod autem sacramentum significet sacramentum misterium vel arcanum, patet per illud Danielis. 2. ubi dicitur. Dixit Rex Nabuchodonosor Danieli. Vere Deus vester Deus deorum est, & dominus regum reuelans misteria, quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum. Et ibidem, pluries capitur sacramentum in hac significatione. Vnde hæc vox sacramentum tres habet significationes. Significat enim ius iurandum, & sacramentum misterium vel arcanum, & significat signum sanctitatis formalis & occultæ: quia non quodcunque secretum, dicitur sacramentum: sed tantum illud quod habet occultam significationem. Con-

stat igitur hoc nomen sacramentum etiam pro signo rei sacræ (vt theologi dicunt) vtiatissimum esse, & merito apud sanctos, qui satis polent in lingua latina.

QUARTO quæritur, an sacramentum æquiuoce dicatur de illis significatis. scilicet de sacro mysterio vel arcano, & de iure iurando, & signo sanctitatis sanctificante animam, non mundante corpus, sicut signa veteris legis. Ad hoc Respondet sanctus Thom. hic ad tertium, quod non nisi, analogice propter convenientiam repertam inter illa significata: quia semper illa significat, in quantum in se aliquod sacramentum continent, quia ius iurandum fit tacto vel inuocato sacro, & per ipsum quis ad sacramentum aliquod dedicatur. Etiam iuramentum sacramentum dicitur quia non licet illud violare & omne tale vocatur sacramentum vel sanctum. Idem dico de sacro mysterio & de signo rei sacræ. &c.

VND E famosius & principalius significatum huius nominis sacramentum est, res formaliter in se habens sanctitatem. Sed alijs omissis significationibus nunc accipimus sacramentum in id est pro signo sanctificante, & significante sanctitatem talem, quam ipsum causat signum, & de tali agemus in toto opere.

HIS prælibatis quærit sanctus Thom. an sacramentum sit in genere signi. dicit quod ita vide literam doctoris.

ADVERTENDUM: hic primo quod sanctus Thom. inquit genus sacramenti: quia statim in articulo. 2. sequente, tractat de quidditate & finitione sacramenti, & cum finitiones denter, per genus & differentiam diffinit: merito quærit an sacramentum sit in genere signi, vel an sit substantia, vel accidens. Et si aliquid horum sit, an res, vel signum rei, accipiendo signum vt distinguitur contra res, quæ non sunt impositæ ad significandum aliàs res à se, vnde Arist. optime disposuit prædicamenta: vt facile inueniamus rerum genera.

AD hoc ait quidam vt Petrus bruxelensis in prædicamentis. q. 1. articulo. 5. ad secundum quod sacramentum est in genere relationis, saltem pro formali.

PROBAT, quia est signum ergo dicit respectum ad signatum.

SE D: hoc non est verum: quia relatio quam dicit sacramentum, est relatio rationis, quæ non ponitur in prædicamento reali, antecedens patet, quia significare spectat ad rationem vel dicitur in ordine ad eam.

SECUNDO probatur idem quia sacramentum non fuit impositum ad significandum relationem (& si eam dicat aliquo modo vt patet) ergo non ponitur in ad aliquid. Patet consequentia quia scientia esset in ad aliquid, cum dicat relationem ad scibile.

Propterea alij dicunt quod sacramentum non

dubiū secundum.

dubiū tertium.

ponitur in aliquo prædicamento Aristotelis: sed est vnum aliud prædicamentum, quod vocatur prædicamentum signi, in quo ponunt sacramentum. Et hoc videtur melius quia (vt probati) signum dicit relationem rationis: ideo non ponitur in prædicamento reali. Et hoc prædicamentum signi, ponit Petrus niger Clipeus thomistarum, sed debilis.

SE D siue sit tale prædicamentum, siue non: ego dico cum sanct. Thom. quod sacramentum est in genere signi. Probatur testimonio August. 10. de ciui. dei cap. 5. Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij sacramentum. i. sacrum signum est.

Præterea, apostolus ad Eph. 5. dicit. Sacramentum hoc magnum est, loquens de matrimonio: & aiebat esse magnum sacramentum ratione significationis, ergo sacramentum est signum. Quod autem Paulus vocet matrimonium, magnum sacramentum, constat: quia non poterat intelligere ratione perfectionis, cum alia sacramenta sint perfectiora:

Dicebat igitur, matrimonium magnum sacramentum: quia expressius significatur coniunctio Christi, cum sponsa ecclesia, per coniunctionem viri cum vxore, quam per alia sacramenta.

quartum
dubium.

Q VINTO quæritur, an sacramentum dicatur sacramentum, eo quod est signum rei sacræ. s. gratiæ: an quia causa gratiæ? Nam (vt dixit doctor in articulo) omnia quæ habent ordinem ad vnum: possunt ab eo denominari, eo modo quo habent ordinem. Sed sacramentum, habet ordinem causæ ad sanctitatem ergo potest dici sacramentum, quia causat sanctitatem, siue gratiam.

A D H O C, Respondet sanct. Thom. in. 4. d. 1. q. 1. art. 1. quod sacramentum, dicitur sicut medicamentum, id est sicut medicamentum dicitur, quia est causa sanitatis: ita sacramentum, quia est causa sanctitatis & gratiæ.

Sed hic ad primum argumentum, & in articulo: reuocat illam sententiam, & dicit, quod potius dicitur sacramentum, quia est signum sanctitatis gratiæ, licet etiam sit causa gratiæ.

Probatur, quia notius est quod sacramentum sit signum, quam quod sit causa gratiæ. Ideo tanquam à notiori, omnes recipiunt, quod sacramentum sit signum.

Secundo probatur ex vsu doctorum: qui vtuntur sacramento pro signo.

Et ita Dionysius vocat sacramenta simbola id est signa: ergo verum genus sacramenti est signum.

SE D C O N T R A, si sacramentum est signum ergo significat. Sed consequens est falsum, quia nec proprie, nec improprie: nec naturaliter, nec ad placitum.

A D H O C dico, quod significat ad placitum dei & proprie sicut statua, vel imago: quia Christus imposuit ex suo bene placito.

SE D C O N T R A, significat ad placitum dei

ergo naturaliter proprie, quia conceptus significat ex impositione diuina, & ideo naturaliter proprie.

A D H O C nego consequentiam. Et dico quod non est simile de conceptu: quia intelligo de impositione superueniente naturæ rei. Et sic imponitur sacramentum, impositione superueniente naturæ rei. s. aquæ, chrismati, vel pani: conceptus autem non, sed ex natura rei habet significare, nec potest esse quin significet.

S E X T O quæritur, an sacramentum sit terminus? Et si sic, an sit complexus vel incomplexus, vel an sit oratio?

Quinti
dubium

Dico, quod non est terminus consuetus, nec oratio. Et nota, quod aliter significat terminus: & aliter sacramentum, quia terminus immediate, & sacramentum mediate id est mediante aliqua naturali operatione materiæ sacramenti: sicut baptismus significat per hoc, quod aqua (materia eius) lauat. Et eucharistia, per hoc quod panis (eius materia) nutrit. & per hoc quod sumitur, habet conuerti in substantiam alii.

Sicut etiam agnus paschalis in veteri lege, immediate significabat mortem propriam: & mediate Christum occidendum pro multis.

Et sic, quando Christus in sufflauit & dixit, accipite Spiritum sanctum. Ioan. 20. illa insufflatio, non immediate significabat dationem Spiritus sancti: ergo relinquatur, quod sacramentum proprie significet: non tamen immediate sicut iste, terminus homo, & alij huiusmodi.

V L T I M O notandum, quod sacramentum ponitur in genere signi: ita quod ista prædicatio est essentialis, sacramentum est signum, sicut ista, venus picta est signum, vel ista imago regis est signum. Et si dicas ergo sacramentum non significat ad placitum: nego consequentiam. Sicut de ratione huius vocis homo, non est quod significet, & ideo hæc prædicatio non est essentialis, hæc vox homo est signum: sed est de ratione illius vocis, quod significet secundum quod est terminus. Vnde hæc est essentialis prædicatio. Hic terminus homo est signum, vel terminus. Et propterea, quia sacramentum est in genere signi: hæc prædicatio sacramentum est signum est essentialis. Et ideo sanct. Thom. quæsiuit an sacramentum esset in genere signi.

Articul. secundus

Vtrum omne signum rei sacræ sit sacramentum.

AD SECUNDUM, sic proceditur. Videtur quod non omne signum rei sacræ sit sacramentum. Omnes enim creature sensibiles, sunt signa rerum sacrarum secundum illud Romanorū. i. inuisibilia dei, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Neque tamen omnes res sensibiles possunt dici sacramenta. Non ergo omne signum rei sacræ est sacramentum. **PRÆTEREA.** Omnia quæ in veteri lege fiebant, Christum figurabant qui est sanctus sanctorum: secundum illud. i. ad Corint. 10. omnia in figura contingebant illis, et ad Colo. 2. quæ sunt umbra futurorū, corpus autem Christi. Nec tamen omnia gesta patrum veteris testamenti, vel etiam omnes ceremonie legis sunt sacramenta: sed quædam specialiter, sicut in secunda parte habitum est. Ergo videtur, quod non omne signum rei sacræ sit sacramentum.

PRÆTEREA etiā in nouo testamento, multa geruntur in signū alicuius rei sacræ: quæ tamen non dicuntur sacramenta, sicut aspersio aquæ benedictæ, consecratio altaris et similia. Non ergo omne signū rei sacræ est sacramentum.

SED CONTRA EST, quod diffinitio conuertitur cum diffinito. Sed quidam diffiniunt sacramentum, per hoc quod est sacræ rei signum: et hoc etiam videtur ex auctoritate Augustini supra inducta. Ergo videtur quod omne signū rei sacræ sit sacramentum.

RESPONDEO dicendum, quod signa proprie dantur hominibus, quorum est, per nota ad ignota peruenire. Et ideo proprie dicitur sacramentum, quod est signum alicuius rei sacræ, ad homines pertinentis: ut. s. proprie dicatur sacramentum (secundum quod nunc de sacramentis loquimur) quod est signum rei sacræ, in quantum est sanctificans homines.

AD PRIMUM. Ergo dicendum, quod creature sensibiles significant aliquid sacrum. s. sapientiam et bonitatem diuinam, in quantum sunt in seipsis sacræ: non au-

tem, in quantum nos per ea sanctificamur. Et ideo non possunt dici sacramenta, secundum quod nunc loquimur de sacramentis.

AD SECUNDUM dicendum, quod quædam ad vetus testamentum pertinentia, significabant sanctitatem Christi, secundum quod in se sanctus est. Quædam vero significabant sanctitatem eius in quantum per ea nos sanctificamur: sicut immolatio agni paschalis, significabat immolationem Christi, qua sanctificati sumus. Et talia dicuntur proprie veteris legis sacramenta.

AD TERTIUM dicendum, quod res de nominatur à fine et complemento: dispositio autem non est finis, sed perfectio. Et ideo quæ significant dispositionem ad sanctitatem, non dicuntur sacramenta (de quibus procedit obiectio) sed solum ea, quæ significant perfectionem sanctitatis humanæ.

CIRCA hunc articulum secundum, dubitatur, an omne signum rei sacræ sit sacramentum: id est, an definitio sacramenti (quæ est. s. signū rei sacræ) sit bona. Dicit doctor, quod est bona definitio, & declarat dicens: quod omne signum rei sacræ pertinentis ad homines id est, quæ actualiter sanctificat homines. Ut sic est sacramentum: vel ut est signū rei sacrantis aut sanctificantis. Probatur conclusio auctoritate omnium doctorum, & ecclesiæ quæ illam recipit.

SED contra, sacramentum non est diffinibile: ergo illa diffinitio non est sacramenti, & per consequens nec bona, respectu sacramenti. Antecedens probatur quia non est vnum.

AD hoc scotus in. 4. d. 1. quæst. 2. & Richar. ibidem quæst. 2. & maior. quæst. 1. d. 1. dicunt, quod non potest definiiri quidatiue. Sed est definibile per accidens: eo modo quo habet unitatem ex rebus & verbis. Ego autem dico ad hoc aliquibus propositionibus.

PRIMA propositio est. Illud quod potest concipi, vel intelligi: potest diffiniri, patet, potest explicari per aliquam orationem breuem. Ergo aliquo modo potest describi, vel definiiri. Et sic chimera definitur **SECUNDA** propositio. Non spectat ad Theologum tractare: an sacramentum habeat propriam definitionem, an non. Sed ad Theologum pertinet tractare de sacramento siue proprie siue improprie definiatur. Et supponit quod est sacramentum. Sicut ad Theologum spectat tractare de Deo: esto Deus non sit definibilis.

TERCIA propositio est. Ad hoc quod aliquid sit definibile: satis est quod sit quid limitatum, id est ha-

primum
dubium.

beat esse limitatum, & significetur per vnum formalem conceptum.

Q V A R T A propositio est. Ad hoc quod aliquid sit proprie diffinibile, satis est, quod dicat vnâ formam: de cuius ratione non sint multa. Vnde quia sacramentum est huiusmodi (quia solum dicit quod sit signum rei sacræ siue constet ex multis siue non) ideo est proprie definibile, sicut domus calceus, & vestis. Secus de aceruo de cuius ratione sunt plura.

Q V I N T A propositio. Ad hoc quod aliquid sit proprie diffinibile, satis est quod sit vnum, in aliquo genere vnus, vel vnitatis, licet ad talem vnitatem de sua ratione requirantur multa. Vnde aliquid est vnum simplex: vt angelus. Et aliud compositum exentibus, existentibus in potentia, vt entia naturalia. Et aliud est vnum compositum exentibus existentibus in actu, vt domus, calceus vestis, & sacramentum. Et sic sacramentum proprie diffinibile est, vt binarius & ternarius.

Sed contra Aristoteles primo Topicorum cap. 4. & 7. Metaphisicæ cap. 3. dicit, quod diffinibile debet esse verum, & vnum per se, sed sacramentum non est huiusmodi, ergo non est diffinibile.

Ad hoc dico, quod illud per se habet latitudinem & sacramentum est vnum per se vt dixi in quarta & quinta propositionibus.

Præterea hæc diffinitio, sacramentum est signum rei sacræ, est August. in 10. lib. de ciui. dei cap. 55.

Dubium secundum.

S E D dubitatur, an hæc definitio conueniat

Soibus sacramentis, tã veteris legis quã nouæ.

Dico quod ita quia oia talia sunt signa rei sacræ.

S E D contra hanc diffinitionem (qua dicimus sacramentum esse signum rei sacræ) argumentatur maior in 4. d. 1. q. 1. Et prius hoc modo. Coniugium in statu innocentie erat signum rei sacræ (coniunctionis. s. inter Christum & ecclesiam, vt tradit apostolus ad Eph. 5.) & non erat sacramentum: quia sacramentum (vt nunc de sacramento loquimur) est medicina contra morbos spirituales. Sed tunc non erat morbus neq; medicina: ergo. Secundo, sacrificium Abel fuit signum rei sacræ. s. sacrificij quod Christus obtulit in ara crucis, & nos offerimus in altari, vt tradit August. 10. de ciuitate dei cap. 20. & tamen non plus fuit sacramentum quam oblatio Cain.

Tertio, serpens æneus à Moise in deserto suspensus, & manna eodem loco iudeis exhibitum, signa fuerunt rerum sacrarum, vt Ioannes euangelista docet cap. 3. & 6. & non fuerunt sacramenta, ergo.

Quarto, agnus Paschalis (vt Paulus dicit. 1. ad Corint. 5.) rei sacræ signum erat. Sed non magis fuit sacramentum, quam aliæ figuræ: quæ in veteri lege præcesserunt.

Quinto, hæc verba Christi lucæ. 7. Remittuntur tibi peccata tua, non fuerunt sacramentum, & tamen fuerunt signum rei sacræ. s. remissionis peccatorum quam etiam effecere.

Sexto illa verba. Ego te baptizo, sunt sacræ rei si-

gnum. s. abluitionis spiritualis interioris, cuius etiam sunt causa, sed non sunt sacramentum, quia sunt forma tantum sacramenti.

Septimo, aqua lustralis est signum rei sacræ, & signum sanctificationis: sed non est sacramentum quia essent plura sacramenta quam septem. Maior probatur, de consecratione. d. 3. cap. aqua, vbi sic habetur. Aquam sale conspersam & diuinis precibus consecratam populum sanctificare, inquinatos mundare inidias diaboli auertere, sanitatem corporis & animæ præstare.

O C T A V O corpus Christi in Eucharistia contentum, non est signum (cum non significet aliud) & tamen est sacramentum. Ergo illa finitio non est bona.

H I S argumentis moti aliqui iuniores, reijciunt hanc sacramenti finitionem, quã probat. S. Tho. & magister sententiarum.

S E D nos dicimus cū. S. Tho. & magistro, quod illa est bona diffinitio sacramenti. Et facile respondebimus ad illa argumenta, suppositis prius tribus fundamentis.

P R I M V M est sacramenta sunt quedam sacræ ceremonie: quæ ad dei cultum pertinent. Hoc probatur, quia (vt diximus in præcedenti articulo) sacramentum, idem est quod à sacro deriuatum. At sacrorum administratio, ad religionem qua deum colimus pertinet. Ergo sacramentum opus religionis est.

Secundo. In sacramentis profitemur nos salutem à deo saluatore querere. Sed hoc ad pietatem qua deo cultum exhibemus spectat. Ergo.

Tertio, peccata quæ in sacramentorum administratione, vel susceptione fiunt: virtuti religionis aduersantur, quia vel sunt superstitiones vel sacrilegia. Ergo recta sacramentorum, vel susceptione, vel administratio, est actus religionis.

S E C V N D V M fundamentum est. Non quodcunque sacrum est sacramentum: sed illud quod habet occultam significationem. Et hoc probatur testimonio diui Gregorij, quod habetur. 1. quæst. 1. cap. multi. Vbi ait sacramenta dici, quia sub tegumento corporalium rerum: diuina virtus secretius operatur salutem. Vnde à sacris secretis sacramenta asserit appellari.

T E R T I V M fundamentum est, Sacramenta sunt signa practica sanctificationis: quæ ipsorum adhibentur, ad sanctificandum.

Vnde duplex est signum sanctitatis. Alterum speculatiuum vt hoc nomen sanctum, vel sanctificas. Alterum practicum, quod non solum significat sanctitatem, vel sanctificationem, sed etiam exhibet, vt baptismus exterior. Sacramentum igitur est signum sanctitatis practicum, & non speculatiuum. Hoc probatur ex illo cap. Multi. 1. quæst. 1. vbi Gregorius ait, sacramenta dici: quod sub tegumento corporalium rerum, diuina virtus secretius salutem operatur. Ergo sunt signa practica. Secundo, quia alias plura essent in ecclesia sacramenta quã septem, quia plura sunt signa spe-

culatiua sacrarum rerum.

EX quibus omnibus simul, colligitur quod sacramentum, est sacrum & occultum signum. i. occultam rem significans: ad sanctificandum institutum. In quo sensu illa definitio est optima, sacramentum est sacræ rei signum. i. ad sacramentum requiruntur tres conditiones. Prima quod occultans dicat sanctitatem. Secunda, quod illam practice efficiat, aut ibi fieri significet. Tertia quod significet illam sanctitatem, secundum quod formaliter, vel finaliter sanctificat: non autem secundum quod effectiue sanctificat.

TVNC ad primum argumentum dicitur, quod matrimonium, nec in statu innocentiae, nec in statu alio ante euangelium fuit signum sanctificatiuum. Et per consequens nec sacramentum. Et sic dicit concilium florentinum: quod sacramenta nouæ legis efficiunt quod significant.

SECUNDO dico, conformius ad id quod diximus in præcedente articulo, quod magis dicitur sacramentum quia significat sanctitatem: quam quia facit. Matrimonium autem ante Christi aduentum non erat sacramentum: quia non significabat sanctam illam coniunctionem Christi ad ecclesiam, vt erat forma formaliter sanctificans, quod ad sacramentum requiritur.

TER TIO dico, quod coniugium nec in statu innocentiae, nec in statu naturæ, nec in statu legis scriptæ, fuit signum sacrum & religiosum: quia non erat opus diuini cultus, sed magis ciuilis & humanus contractus, solum in naturæ remediū, vel propagationem institutus. At in lege gratiæ, est sanctificatiuum signum & sacrum: vt cætera religionis Christianæ sacramenta.

AD SECUNDO V M dico, quod duplex fuit sacrificium in lege naturæ, & scripta. Alterū ad protestandum, deum esse rerum creatorem ac dominum: & huiusmodi non erat sacramentum, esto esset signum illius sacrificij quo religio Christiana deum colit.

Alterū sacrificium fuit, vt Deus mortaliū culpis infensus placaretur: & hoc erat sacramentum. Tūc dico quod sacrificium Abel prioris generis fuit: quia solum erat quoddam munus, ob creationem & accepta beneficia, sicut oblatio Cain. Qua propter non fuere sacramenta.

AD TER TIV M dico, quod nec manna nec serpens fuerunt signa sacra. Tū quia nec erectio serpentis, nec vsus mannae, fuerunt vt deo religionis cultus exhiberetur, tum quia erat in effectū aliquem corporalem, & non ad sanctificandum animum, quod ad sacramentum requirebatur. Sed ad sanandum corpus erectus fuit serpens: & ad id satiandum datum fuit manna.

SECUNDO dico, quod non fuerunt signa imposita ad significandum sanctitatem formaliter, id est in genere causæ formalis sanctificantem, quod ad sacramentum requiritur: esto significantes aliquas res sanctas quarum fide homines

sanctificabantur. Vt ereptus ille serpens significabat Christum erigendum in cruce cuius fide omnes salui facti sunt.

AD Q VARTVM dico, quod aliqui doctores dicunt, quod agnus Paschalis non erat sacramentum veteris legis.

EO quia illius esu nullus apparet vsus sanctificationis. Sed sanct. Thom. infra in hac prima quartæ quæst. 14. articulo. 6. & primæ, ad Corinth. 5. lect. 2. & hic ad secundum dicit, quod erat agnus Paschalis sacramentum veteris legis.

EO quod significabat immolationem Christi secundum quod per illam immolationem homines sanctificantur, id est propter illam immolationem datur hominibus gratia qua formaliter sanctificantur.

SED est notandum, quod sicut in lege noua, aliqua sunt sacramenta directe instituta ad mundandum specialiter: & sanctificandum homines, vt baptismus & poenitentia.

ET alia quæ supponunt homines esse iam mundos, & dantur vsus sanctificantium: sic in veteri lege agnus Paschalis erat sacramentum mundorum: quia non licebat edere agnum Paschalem nisi sanctis & mundis.

ET ideo non fuit opus vt immundos sanctificaret. Sed sat fuit adhiberi ad consumationem legalis sanctitatis quam nullus habebat nisi agnus Paschalis ederetur. Vnde agnus Paschalis non immolabatur solum in memoriam ægypti acæ redemptionis sed etiam pro peccatis populi Israelitici. Sicut Eucharistiæ sacramentum est signum commemoratiuum præteritæ redemptionis, & passionis Christi. & etiam pro peccatis fidelium immolatur.

ALIA erant in veteri, le sacramenta ad sanctificandum immediate instituta: vt sacrificium pro culpis oblatum. Vnde ad argumentum concedo quod agnus Paschalis erat sacramentum & signum rei sacræ, vt dictum est potiusquam aliæ figuræ quæ præcesserunt in veteri lege.

AD Q VINTVM, concedo quod illa verba Christi non erant signum rei sacræ nec sacramentum, quia nec pertinebant, neque fuerunt instituta ad aliquem ritum religionis, nec ad sanctificandum neque ad significandum sanctitatem formaliter sanctificantem, quæ requiruntur ad hoc quod aliquid sit sacramentum, vt sæpe dictum est.

SED solum explicabant diuinam potestatem: sicut cum dicebat Surge, & ambula, fides tua te saluam fecit, & similia. Neque significabatur ibi aliquid occultum, quod ad sacramentum etiam requiritur.

AD SEX TV M dico, quod constat ex dictis quod illa verba. Ego te baptizo. &c. non sunt sacramentum: sed solum pars sacramenti quia sola illa sine materia non sanctificant, nec significant sanctitatem formaliter sanctificantem:

nec sola illa sine rebus materialibus haberent occultam significationem, sed totum integrum signum ex rebus & verbis habet illam significationem. AD SEPTIMUM dico cum S. Thom. in hac prima. 4. quæst. 6. artic. 5. ad 6. & hic ad 3. quod aqua lustralis non est sacramentum nec signum rei sacræ eo modo quo requiritur ad sacramentum. Ratio est, quia esto quod remittat poenas culpæ & culpas veniales non tamen sanctificat.

SED quemadmodum illæ ceremoniæ sacræ quæ præparant ad baptismi sanctificationem, & non sanctificant suscipientem (ut exorcismus) sacramenta non sunt: sed sunt quædam sacramentalia: quasi sacramentorum præparationes sanctificantium: sic aqua lustralis & huiusmodi cætera que peccata venialia solum delent: quia sanctitatem perfectam præstare nequeunt sacramentalia sunt, non autem sacramenta.

SECUNDO, dico quod aqua lustralis non est sacramentum quia non significat sanctitatem secundum quod formaliter sanctificat.

Quia ut dictum est non dat gratiam quod requiritur ad sanctificandum sicut sacramenta omnia dant: nec illam formaliter sanctitatem significat: sed venialium peccatorum remissionem confert sine gratiæ infusione.

Sed quid ad Alexandrum qui dicit aquam consecratam populum sanctificare, purgare, sanare? Dico prius quod intelligebat non de aqua ista, quæ vulgariter vocatur benedicta, qua in remissionem venialium homines asperguntur: sed de aqua ad baptismum consecrata quæ prius etiam sale confertur, & diuinis precibus consecratur.

Confert enim summus pontifex elementa quæ Christiana religio in suum usum vendicat, cum eis quorum fuit olim usus in veteri testamento, docetque maiorem nostris inesse vim sanctificandi, purgandi, sanandi, quam veteribus.

SECUNDO dico quod loquitur etiam de aqua benedicta qua communiter vtuntur Christiani: sed dicitur illa sanctificare, & purgare, secundum quid, eo quod peccatorum poenas soluit, & culpas veniales: sed nunquam simpliciter & absolute sanctificat, quod ratio sacramenti requirit: aut quod significet sanctitatem formaliter & practice sanctificantem.

SED contra ergo sacramenta veteris legis non erant sacramenta: quia neminem sanctificabāt. Nego consequentiam: quia & si non sanctificabant dando gratiam, sanctificabāt legaliter dando sanctitatem legalem, & tollendo irregularitates legis, dando habilitatem ad spiritualia.

SECUNDO dico quod significabant sanctitatem saltem legalem quæ legaliter, formaliter, sanctificabat.

AD OCTAVUM, concedo quod corpus Christi in Eucharistia, est sacramentum: & nego quod non sit signum rei sacræ, quia per accidentia etiam significat rem sacræ formaliter

sacramentum, & illam causat occulte.

SECUNDO dico, quod aliud est sacramentum tantum, & aliud sacramentum & res sacramenti simul, ut dicit Innocentius. 3. capit. Cum Marte. extra. de celebratione missarum. Et hic definimus sacramentum tantum quod oportet esse sensibile signum, & ad illud quod simul est res, & sacramentum satis est quod sit signum intelligibile, ut character signum est spirituale quo sumus interius consignati. Et ita corpus Christi in Eucharistia, signum est intellectuale corporis mystici: hoc est ecclesiasticæ unitatis. Et signum est etiam intellectuale gratiæ cum ad ipsam dandam ponatur ibi corpus Christi verum sub illis speciebus panis: ut manducetur, quia manducanti promissa est gratia Iohannis sexto Qui manducat (inquit Christus) meam carnem, & bibit meum sanguinem habet vitam æternam. Sed melius videtur dicere cum sancto Thoma, quod est signum sensibile quia sentitur per accidentia panis & vini.

Articulus tertius

An sacramentum sit tantum: signum unius rei.

D TERTIVM, Sic proceditur. Videtur quod sacramentum, non sit signum nisi unius rei. Id enim quo multa significantur est signum ambiguum, et per consequens fallendi occasio: sicut patet de nominibus æquivocis, sed omnis fallacia debet remoueri à Christiana religione: secundum illud ad Col. 2. Videte ne quis vos seducat per philosophiam, et inanem fallaciam. Ergo videtur quod sacramentum non sit signum plurium rerum. **PRAETEREA**, (sicut dictum est) sacramentum significat rem sacræ, in quantum est humane sanctificationis causa: sed una sola causa est humane sanctificationis. scilicet sanguis Christi, secundum illud Hebre. vlti. Iesus ut sanctificaret populum per suum sanguinem extra portam passus est. Ergo videtur, quod sacramentum non significet plura. **PRAETEREA**. Dictum est, quod sacramentum proprie significat ipsum finem sanctificationis, sed finis sanctificationis est vi

ta eterna: secundū illud Rom. 6. habetis fru-
ctum vestrum in sanctificatione: sine vero
vitā eternā. Ergo videtur quod sacramētū
non significet nisi unam rem. s. vitā eternā.
SED CONTRA EST, quod in sacra-
mento altaris est duplex res significata. s. cor-
pus Christi: verū & mysticū. Ut Aug. dicit
in lib. sententiarū prosperi.

RESPONDEO dicēdū, quod (sicut dictū
est) sacramētū p̄prie dicitur, qđ ordinatur
ad significandā nostrā sanctificationē: In qua
tria possūt cōsiderari: videlicet ipsa causa sa-
ctificationis nostrae quae est passio Christi: &
forma nostrae sanctificationis: quae cōsistit in
gratia & virtutibus: & ultimus finis sancti-
ficationis nostrae qui est vita eterna. Et haec
oīa p̄ sacramēta significātur. Unde sacramē-
tum est & signū rememoratiuū eius quod pra-
cessit. s. passionis Christi: & demonstratiuū
eius quod in nobis efficitur per Christi passio-
nē. s. gratia, & pronosticum id est praeuocia-
tiuum futurae gloriae.

AD PRIMUM ergo dicendū, quod
tūc est signū ambigū p̄ abē occasione fallēdi
quādo significat multa: quorū, unū non ordi-
natur ad aliud. Sed quando significat multa
secundū quod ex eis quodam ordine efficitur
unū, tunc nō est signū ambigū: sed certū: si-
cut hoc nomē homo significat animā & cor-
pus, prout ex eis constituitur humananatu-
ra, Et hoc modo sacramentum significat tria
praedicta, secundū qđ quodā ordine sunt unū.

AD SECUNDUM dicendum, quod sa-
cramentum in hoc quod significat rem sancti-
ficatē oportet quod significet effectum: qui
intelligitur in ipsa causa sanctificante, prout
est sanctificans.

AD TERTIUM dicendū, quod suffi-
cit ad rationē sacramenti quod significet per-
fectionem quae est forma: nec oportet quod so-
lum significet perfectionem quae est finis.

CIRCA hūc art. dubitatur. An sacramētū sit si-
gnū unius rei tātū, & est dicere qđ intelligitur p̄
illā particulā rei sacrae, an solū gratia, an corpus
Christi, vel qđ: Vnde hic art. est ad exponendā

fnitionē illā sacramenti datā in art. praecedenti:
RESPONDEO, quod sacramētū significat tria
.s. passionem Christi, gratiam, & gloriā: vide ibi:
PRIMO quāritur quomodo hoc probetur, vel
vnde habetur quod sacramēta significēt illa tria?
Ad hoc dico, prius quod. S. Tho. nō probauit ali-
ter nisi consensu omniū, quia sic omnes recipiūt,
ideo reliquit tanquā communiter receptum.

SECUNDO dico quod probatur ex sacra scrip-
tura: & ex ritu, & vsu ecclesiae. Et prius p̄bo quod
sacramentum Eucharistiae, illa tria significet:
Nam quod significet passionem Christi patet in
canone missae: haec quotiescūque feceritis in mei
memoriam facietis: ergo sacramētū Eucharis-
tiae est signum rememoratiuum passionis.

PRAETEREA Primae ad Cor. ii. Quotiescūq;
manducabitis panē hūc, & calicē bibetis mortē
dñi annuntiabitis donec veniat: ergo.

PRAETEREA Patet hoc per illud quod cātat
ecclesia in festo corporis Christi. O sacrū conui-
uium in quo Christus sumitur: & recolitur me-
moria passionis eius.

SECUNDO, quod omnia sacramenta significant
gratiam patet, quia ad hoc sunt instituta: vt fide-
les cognoscerēt in quo sanctificantur: & in quo
consequūtur gratiam. Et quod Eucharistia signi-
ficet gloriā, patet per illā orationē. O sacrū cōui-
uiū in quo Christus sumitur: recolitur memo-
ria passionis eius, mens impletur gratia, & futu-
rae gloriae nobis pignus datur.

PRAETEREA patet per illud Pauli iam cita-
tū: mortem domini annuntiabitis donec veni-
at. Constat ergo de Eucharistia quod significat
illa tria.

DE baptismo probatur, quod significet Christi
passionem, per illud ad Ro. 6. Quicumq; baptiza-
ti sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptiza-
ti sumus Cōsepulti enim sumus per baptismū in
mortē, vt quomodo Christus resurrexit à mortu-
is per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitae
ambulemus. Ergo omnia sacramenta illa tria si-
gnificant, quia omnia sunt signa sanctitatis pro-
uenientis hominibus à passione Christi.

SE D an illa tria aequaliter, & aequē imediate si-
gnificentur per illa sacramenta? Dico quod nō:
sed imediate significatur gratia. Probatur quia
sūt signa ad illud instituta, & sunt signa nostra,
id est ad significandum formā quae datur nobis.

SED an haec tria significabantur per sacramen-
ta veteris legis? Dico quod ita. Licet nō aequē per-
fecte: quia est differentia inter sacramenta vete-
le. & nouae. quod sacramenta veteris legis solum
erant signa pronostica: & non demonstratiua,
vel rememoratiua: sicut sacramenta nouae legis
que sunt demonstratiua gratiae: & rememora-
tiua passionis: & pronostica gloriae futurae.
Vnde nota quod sacramenta ve. le. sunt proprie
sacramenta: quia sunt signa sanctitatis, saltem
legalis mūditiā: sed nō sicut sacramēta nouae legis

Præterea alia definitio est. Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibile signum, vel visibilis forma ut imaginem gerat, & causa existat.

Quæritur, quid intelligitur per illam particulam gratiæ: Dicit Scotus: quod intelligitur gratia gratuita faciēs & virtutes, quæ quidē sanctificant nos, & in hoc conuenit cum S. Thom.

Sed Ochā dicit qd nō: quia eucharistia est signū Christi contenti ibi. Et hoc laudat Petrus de alio in .4. quæst. 1. art. 3. & Guillelmus rubeus. quæst. 1. art. 1. dicit quod intelligitur gratia in hæres, & gratia increata. Et ista definitio non conuenit omnibus sacramentis, quia licet verū sit de Eucharistia illud quod illi dicūt, nō tñ de omnibus. Præterea illa distinctio de gratia creata, & increata, incepit heri, quia sancti nusquā vsi sunt tali distinctiōe, ideo nō est ponēda: quia in deo nō est proprie gratia cū nihil sit datū in deo: quia gratia est quid datū ut patet per Apost. ad Rom. 7. ex operibus legis nō iustificatur omnis caro.

Articul. quartus

An sacramentum sit semper aliqua res sensibilis.

AD QVARTUM sic proceditur. Videtur qd sacramentū non semper sit aliqua res sensibilis. Quia secundum philosophū in lib. priorum omnis effectus, sua causa signū est. Sed sicut sunt quidam effectus sensibiles, ita etiam sunt quidam effectus intelligibiles: sicut sciētia est effectus demonstratiōis. Ergo non omne signum est sensibilis. Sufficit autem ad rationē sacramenti quod sit signum alicuius rei sacræ, in quantum per eā homo sanctificatur ut dictum est. Non ergo requiritur ad sacramentū quod sit aliqua res sensibilis. **PRÆTEREA**, Sacramēta pertinet ad cultū, vel regnū dei. Sed res sensibiles non videtur pertinere ad cultū dei dicitur enī. Ioā. 4. Spūs est Deus, & eos qui adorāt eum, in spū & veritate oportet adorare. Et Ro. 14. non est regnū dei, esca & potus. Ergo res sensibiles nō requiruntur ad sacramentum.

PRÆTEREA. Aug. dicit in li. de libero arbitrio qd res sensibiles sunt minima bona sine quibus hō recte viuere pōt: sed sacramēta

sunt de necessitate salutis humane (ut infra patebit) & ita sine eis hō recte viuere nō pōt. Nō ergo res sensibiles requiruntur ad sacramēta. **SED** contra est, quod Aug. dicit super Ioā. Accedit verbū ad elemētū & fit sacramētū. Et loquitur ibi de elemēto sensibili, qd est aqua, ergo res sensibiles requiruntur ad sacramēta. **RESPONDEO** dicendū: quod sapiētia diuina unicuique rei prouidet secundū suū modū: & propter hoc dicitur Sap. 8. quod suauiter disponit oīa. Unde & Matth. 25. dicitur quod dedit unicuique secundū propriā virtutē. Est autē homini cōnaturale, ut per sensibilia pueniat in cognitionē intelligibiliū, signū autē est p qd aliquis deuenit in cognitionē alterius. Unde cū res sacræ quæ p sacramēta signantur sint quædam spūalia & intelligibilia bona: quibus hō sanctificatur. cōsequēs est ut p aliquas res sensibiles signatio sacramēti impleatur: sicut et per similitudinē sensibiliū rerū in diuina scriptura res spūales nobis describuntur. Et inde est qd ad sacramēta requiruntur res sensibiles: ut etiā Dion. pbat in .1. cap. eccle. hierar. **AD PRIMVM**, ergo dicendū: quod unū quodq; præcipue denominatur & definitur secundū id quod cōuenit ei primo & per se, non autem secundū id quod conuenit ei per aliud. Effectus autem sensibilis per se habet quod dicat in cognitionē alterius quasi primo & per se homini innotescens: quia omnis nostra cognitio à sensu oritur, effectus autem intelligibiles non habent quod possint ducere in cognitionem alterius: nisi in quātū sunt per aliud manifestati. i. per aliqua sensibilia. Et ideo est qd primo & principaliter dicuntur signa quæ sensibus offeruntur: sicut Aug. dicit in .2. de doctrina Christi. Vbi dicit quod signū est quod præter speciem quā igerit sensibus facit aliquid aliud in cognitionē venire. Effectus autē intelligibiles nō habent rationē signi nisi secundū qd sunt manifestati p aliqua signa. Et per hunc est modū, quædam quæ non sunt sensibilia, dicuntur quodāmodo sacramēta in quātū signata sunt p aliqua sensibilia: de quibus infra agetur

AD SECUNDUM, dicendum quod res sensibiles, ut in sua natura considerantur, non pertinent ad cultum vel ad regnum dei. Sed solum secundum quod sunt signa spiritualium in quibus regnum dei consistit.

AD TERTIUM, dicendum: quod Aug. ibi loquitur de rebus sensibilibus secundum quod sunt in sua natura, non autem secundum quod assumuntur, ad signandum spiritualia que sunt maxima bona.

CIRCA, hunc quartum articulum dubitatur. An sacramentum sit res, vel signum sensibile dicit quod ita vide ibi. Hoc Aug. Homilia. 80. super Ioan. & habetur. 1. q. 1. cap. detrahe. Sed contra, dicit Ochā, quia Deus potest instituere alia sacramenta que sint signa spiritualia, sicut instituit hæc insignis sensibilibus: ergo signum in illa finitione sacramenti non est tantum sensibile. Ad hoc nego consequentiam: & ad hoc quod sit bona definitio theologica satis est quod conveniat omnibus sacramentis institutis, & de lege non potest alijs continere quia non erant futura alia. Non requiritur quod conveniat omnibus possibilibus id est que possunt institui.

SECUNDO arguitur sic. Corpus, & sanguis Christi sunt sacramentum, & non sunt signum sensibile, ergo non requiritur ad sacramentum institutum quod sit signum sensibile. Antecedens patet apud Magistrum et omnes in. d. 8. 4.

AD hoc dico cum sanct. Thom. 4. d. 1. quæst. 1. art. 1. quæst. tertia, ad tertium & d. 8. q. 1. art. 1. quæst. 1. ad 3. quod corpus Christi est sensibile per species panis, & sanguis per species vini, & character baptismatis est sensibilis per aquam & voces quibus baptismus conficitur. Unde corpus Christi verum est sacramentum, & signum sensibile, & sentitur etiam (ut quidam dicunt) per notitiam que prius erat panis: quia representabat hoc album.

SED melius videtur dicendum: quod sentitur per notitiam huius albi: demonstrando contentum sub illis speciebus, quia notitia panis non potest representare aliam rem. Unde licet corpus Christi verum non sit immediate sensibile, absolute est sensibile per species panis sicut Petrus per sua accidentia. **SECUNDO** dico: quod illa definitio quam probamus cum sanct. Thom. datur de sacramentis tantum. At corpus Christi est sacramentum & res simul sacramenti ad quod sufficit quod sit signum: esto sit spirituale signum. Tamē propter illa argumenta Ocham ponit aliam definitionem que est talis. Sacramentum est signum significans efficaciter effectum Dei gratuitum: & intelligit per effectum corpus Christi, vel gratiam. **SED** contra: si deus instituerit aliud sacramen-

tum ubi concurrat natura angelica esset sacramentum tamen non significaret corpus Christi. Ergo male definit Ochā.

PRAETEREA: si institueretur signum ad hoc quod daretur gratia prophetie non esset sacramentum, & tamen significaret effectum gratuitum: ergo male dicit Ochā. Et si dicat quod intelligit effectum vel gratiam gratum facientem: etiam nostra definitio est bona, quia dicimus quod sacramentum est signum rei sacre sanctificantis. **PRAETEREA**, maior sic definit sacramentum est signum sensibile ad cuius acceptionem disposito virtute operis operati a deo confertur gratia nisi ponatur, obex peccati mortalis.

SED omnibus his omissis dico quod signum spirituale non est sacramentum, quia non est signum proprie hominibus sicut sensibile.

TERTIA, definitio Magistri. s. sacramentum est invisibilis gratie visibilis forma ut imaginē gerat & causa existat: solum convenit sacramentis nove legis. Sed præter has ponit. S. Thom. in. 4. duas alias: & Alexan. de Ales. 4. parte. q. 8. quarum altera est August. altera Hugonis in lib. de sacramentis. 4. parte art. 1. & ex omnibus illis definitionibus Scotus in. 4. d. 1. q. 2. componit unā aliam. s. sacramentum est signum sensibile gratiam dei, vel effectum gratuitum ex institutione diuina, efficaciter significans ordinatum ad sanctitatem hominis viatoris. Sed omnia ista sufficienter explicatur per illam breuem nostram finitionē. Ideo istæ relinquendæ sunt.

HABES, igitur quod sacramentum est signum sensibile, & nullo modo insensibile, & rei sacre id est gratie, passionis, & glorie, sed principaliter gratie quia ad illam significandā fuit institutum principaliter, & addādam gratiam ordinata fuit passio Christi.

Articul. quintus.

Vtrum requirantur determinatæ res ad sacramenta.

AD QUINTUM: sic proceditur, videtur quod non requirantur determinatæ res ad sacramenta. Res enim sensibiles assumuntur in sacramentis ad significandum: ut dictum est. Sed nihil prohibet diuersis rebus sensibilibus idem significari, sicut in sacra scriptura Deus aliquando Metaphorice significatur per lapidem, quandoque per Leonem, quandoque per solem, aut aliquid

aliud huiusmodi, ergo videtur quod diuersæ res possint congruere eidem sacramento. Nō ergo determinatæ res in sacramentis requiruntur. **PRÆTEREA**: magis est necessaria salus anime, quam salus corporis. Sed in medicinis corporalibus quæ ad corporis salutem ordinantur, potest una res pro alia poni in eius defectu: ergo multo magis in sacramentis, quæ sunt medicina spirituales ad salutem anime ordinatæ, poterit una res assummi pro alia quando illa defuerit.

PRÆTEREA: non est conueniens ut hominis salus arctetur per legem diuinam præcipue per legem Christi, qui venit omnes saluare: sed in statu legis nature non requirebatur in sacramentis aliqua res determinatæ: sed ex voto assumebantur, ut patet Genesios. 28. ubi Iacob, vouit se deo decimas, & hostias pacificas oblaturum: ergo videtur quod non debuerit arctari homo, & præcipue in noua lege ad alicuius rei determinatæ usum in sacramentis.

SED CONTRA est: quod dominus dicit Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spū sancto, nō potest introire in regnū dei. **RESPONDEO** dicendum, quod in usu sacramentorū duo possunt considerari, scilicet cultus diuinus, & sanctificatio hominis. Quorum primum pertinet ad hominem per comparationem ad Deum, secundum autem e conuerso pertinet ad deum per comparationem ad hominem, Non pertinet autem ad aliquē determinare quod est in potestate alterius: sed solum id quod est in sua potestate. Quia ergo sanctificatio hominis est in potestate dei sanctificatis, nō pertinet ad hominē sua iudicio assumere res, quibus sanctificatur. Sed hoc debet esse ex diuina institutione determinatum. Et ideo in sacramentis nō. le. quibus homines sanctificantur (secundū illud primæ ad Cor. 6. Abluti estis, sanctificati estis) oportet uti rebus ex diuina institutione determinatis.

AD primum ergo dicendum, quod si idem

potest per diuersa signa significari, determinare tamen quo signo sit utendum ad significandum: pertinet ad sanctificantē. Deus autem est qui nobis significat spiritualia per res sensibiles in sacramentis, & per verba similitudinaria, in scripturis. Et ideo sicut iudicio Spiritus sancti determinatum est, quibus similitudinibus in certis scripturæ locis res spirituales significantur, ita etiam debet esse diuina institutione determinatum, quæ res ad significandum assumantur, in hoc, vel in illo sacramento.

AD secundum dicendum quod res sensibiles habent naturaliter sibi inditas virtutes conferentes ad corporalem salutem: & ideo non refert, si duæ earum eandem virtutem habeant, qua quis utatur. Sed ad sanctificationē non ordinantur ex aliqua virtute sibi naturaliter indita, sed solum ex institutione diuina, & ideo oportuit diuinitus determinari, quibus rebus sensibilibus sit in sacramentis utendum.

AD tertium dicendum, quod sicut Aug. dicit. 19. contra Faustum, diuersa sacramenta diuersis temporibus congruunt: sicut etiam diuersis verbis significantur diuersa tempora. s. præsens, præteritum, & futurū. Et ideo sicut in statu legis nature homines nulla lege exterius data, sed solo interiori instinctu mouebantur ad Deum colendum, ita etiam ex interiori instinctu determinabatur eis, quibus rebus sensibilibus ad dei cultū uterentur. Post modū vero necesse fuit etiam exterius legē dari: tum propter obscurationē legis nature ex peccatis hominum: tum etiā ad expressiōnem significationē gratiæ Christi: per quā humanū genus sanctificatur. Et ideo est necesse fuit res determinari, quibus homines uterentur in sacramentis. Nec propter hoc arctatur via salutis: quia res quarū usus est necessarius in sacramentis, vel communiter habentur, vel paruo studio adhibito haberi possunt.

CIRCA hunc quintum art. postquam diximus in alio articulo quod sacramentum est

signū sensibile. Quæritur hic, an sint certa sensibilia determinata ad sacramēta, vel an poterūt hoīes vti rebus sensibilibus, quibus voluerint in sacramētis. Dicit. S. Tho. quod à Deo sunt res determinatæ, quibus vtiendū est in sacramētis ita ex necessitate: quod si quis alia re vtratur, præter illā quam Deus determinauit, non faciet sacramentum. Ponit exemplum in baptismo, qui si non fiat aqua vera nō erit baptisus: vide i. doctore.

SED contra istam determinationē arg. sic. Ecclesia addidit multa sensibilia sacramētis, vt oleum in sacramento ordinis, & in baptismo: ergo non sunt à Deo determinatæ huiusmodi res. AD hoc dico: quod ea quæ ecclesia addidit, non sunt de essentia sacramentorum: sed ad solēnitatem tantum, & ceremoniam ipsorum, & ad maiorem deuotionem.

SED an ita fuere res determinatæ in lege naturæ ad aliq̄ sacramēta? Ad hoc respōdet. S. Th. ad tertiu ex Aug. 19. cōtra Faustū c. 19. quod non: quia lex Christi omnia deduxit ad perfectū, ideo illi in illa lege non habebant sacramēta perfecta. Sed dicit. S. Thom. quod dominus dirigebat eos ad res, quibus debebant vti.

SED an habebant aliqua sacramēta, vel solum ex eo, quod protestabantur fidem liberabantur à peccatis?

AD hoc dico prius, quod nihil habemus certū, quia nihil est de hoc scriptum in sacra scriptura nec in aliqua alia authentica.

Secundo dico: quod valde probabile est, quod habebant sacramenta: patet quia habebāt sacerdotes vt Melchisedech.

Tertio dico: quod veresimile est, quod ipsi inter se conueniebant, & instituebant aliqua signa, quibus vtebātur loco sacramentorum. Licet non erant signa illa sacramenta, de iure diuino. i. ad quæ sub diuino præcepto tenerentur: & per quæ ex diuina institutione sanctificarentur.

SED contra: quia dicit. S. Tho. quod Deus mouebat ad hoc quod vterentur illis sacramētis: ergo erant de iure diuino.

NEGO consequentiam: quia ecclesia mouetur ab Spiritu sancto, & tamen ea, quæ ecclesia ordinat nondicuntur de iure diuino.

PRæterea vt dicit Magister sententiarum sacramēta sunt instituta propter humiliationem exercitationem, & eruditionem: & tunc ad huc vigeat ratio, & ideo non indigebāt eruditione alicuius, per signa sensibilia exteriora.

SED contra, in matrimonio nō requiruntur res nec in poenitentia. Ergo non requiruntur res in omnibus sacramētis. Antecedēs patet: quia illa duo sacramenta verbis tantum conficiuntur. AD hoc Durandus. d. 1. 4. q. 3. concedit totum, & bene dicit, capiendū res, vt distinguuntur cōtra voces. Sed. S. Tho. art. 6. ad 2. dicit quod sub rebus comprehenduntur ipsi actus sensibiles, vt lotio in baptismo: & actus cōiugū in matrimonio.

Articulus sextus.

An in significatione sacramentorum requirantur verba.

AD SEXTUM: sic præceditur videtur quod in significatione sacramentorum non requirantur verba. Dicit enim Aug. contra Faustū. Quid sit aliud quæq̄ corporalia sacramenta, nisi quasi quedā verba visibilia? Et sic videtur quod addere verba rebus sensibilibus in sacramētis, sit addere verba verbis. Sed hoc est superfluum: ergo non requiruntur verba cum rebus sensibilibus in sacramētis.

PRÆTEREA: sacramentum est aliquid unum. Ex his autem quæ sunt diuersorum generum, nō videtur posse aliquid unū fieri. Cum igitur res sensibiles, & verba sine diuersorum generū (quia res sensibiles sunt à natura, verba autem à ratione) videtur quod in sacramētis non requirantur verba cum rebus sensibilibus.

PRÆTER. Sacramenta nouæ le. successerunt sacramētis ve. le. quia illis ablati ista sunt instituta, vt Aug. dicit. 19. contra Faustū: Sed in sacramētis ve. le. non requiratur aliqua forma verborum. Ergo nec in sacramētis nō. le.

SED cōtra est qd̄ apost. dicit ad Ephe. s. Christus dilexit ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, vt illam sanctificaret, uacro aqua in verbo vite. Et Aug. dicit super Ioan. Accedit verbum ad elemētum, & fit sacramentum.

RESPONDEO dicēdū: quod sacramēta (sicut dictū est) adhibentur ad hominū sanctificationē, sicut quedā signa. Tripliciter ergo cōsiderari possunt, & quolibet modo congruit eis quod verba rebus sensibilibus adiungantur. Primo enim possunt considerari ex parte cause sanctificatis, quæ est verbum incarnatū, cui sacramentum quodammodo cōforma

tur, in hoc quod rei sensibili verbū adhibetur, sicut in misterio incarnationis carni sensibili est verbum dei unitum.

SECUNDO possunt considerari sacramenta ex parte hominis qui sanctificatur: qui componitur ex aīa & corpore, cui proportionatur sacramentalis medicina, quæ per rem visibilem corpus tangit, & per verbū ab anima creditur. Unde Aug. dicit super illud Ioan. 15. Iam vos mundestis propter sermonem. &c. Unde est ista tanta virtus aquæ ut corpus tangat, & cor abluat, nisi faciēte verbo, nō quia dicitur sed quia creditur?

TERCIO possunt considerari ex parte ipsius significationis sacramentalis. Dicit autem Aug. in. 2. de doctrina christiana, quod verba inter homines obtinuerunt principatum significandi: quia verba diuersi mode formari possunt ad significandos diuersos conceptus mētū: & propter hoc per verba, magis distinetur possumus exprimere quod mente concipimus. Et ideo ad perfectionem significationis sacramentalis, necesse fuit ut significatio rerum sensibilium per aliqua verba determinaretur. Aqua enim significare potest & abluitionem propter suam humiditatem: & refrigerium propter suam firigiditatem. Sed cū dicitur. Ego te baptizo manifestatur quod aqua utimur in baptismo ad significandam emundationem spiritualem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod res visibiles sacramentorum dicuntur verba per quandam similitudinem: in quantum. s. participant quandam vim significandi, quæ principaliter est in ipsis verbis: ut dictum est. Et ideo non est superflua ingeminatio verborū, cum in sacramentis rebus visibilibus verba adduntur: quia unum eorum determinatur per aliud: ut dictum est.

AD SECUNDVM dicendum, quod quauis verba, & alie res sensibiles sint in diuerso genere, quantum pertinet ad naturam rei: conueniunt tamen in ratione significandi, quæ perfectius est in verbis quā in alijs rebus. Et

ideo ex rebus, & verbis fit quodāmodo unū in sacramentis, sicut ex forma & materia: in quantum. s. per verba perficitur significatio rerum, ut dictum est. Sub rebus autem comprehenduntur etiam ipsi actus sensibiles: puta ablutio, unctio, & alia huiusmodi: quia in his est eadem ratio significandi & in rebus.

AD TERTIUM dicendum, quod (sicut Aug. dicit contra Faustū) alia debet esse sacramenta rei presentis, & alia rei futuræ. Sacramenta autē ve. le. prænūcia erāt Christi venturi, & ideo non ita expresse significabāt Christum, sicut sacramenta no. le. quæ ab ipso Christo effluunt, & quandā similitudine ipsius in se habent: ut dictum est. Utebantur tamen in veteri lege aliquibus verbis. in his quæ ad cultum dei pertinent, tam sacerdotes qui erant sacramentorum illorum ministri, (secundum illud numeri. 6. sic benedicetis filiis Israel: & dicetis eis: benedicat tibi dominus. &c.) Quam etiā illi qui illis sacramentis utebantur: secundum illud deute. 26. profiteor coram domino de tuo. &c.

CIRCA hūc. 6. art. dubitatur. An requirantur verba ad sacramenta: Dico quod ita: & in corpore art. datur rationes conuenientes quare à Christo instituta sint sacramenta in rebus & verbis. Sed probatio legitima est sumenda à sacra scriptura, & ab ecclesia. Ideo prius probatur ex ritu ecclesiæ, quia ecclesia nunquam administravit sacramenta nisi cū verbis, ergo verba requiruntur.

Secundo probatur. Paulus ad Ephe. 5. dicit quod Christus dilexit ecclesiā &c. Mundans eam laua cro aquæ & in verbo vitæ.

Sed de hoc latius in particulari de forma cuiuscunque sacramenti disseremus.

Sed contra. Nō requirebantur verba ad omnia sacramenta ve. le. nisi ad sacramentum zelo tipicæ numeri. s. ergo nec ad omnia sacramenta nouæ legis. Nego consequentiam quia illa erant imperfecta hæc autem perfecta sunt.

Præterea arguitur sic. In matrimonio non requiruntur verba quia mutus potest cōtrahere & per scripturam, extra. de sponsalibus cap. cū apud: & cap. tux. Ergo non requiruntur verba in omnibus sacramentis no. le. Ad hoc duran. 4. d. 1. quæst. 3. concedit consequens propter argumentum: & dicit quod quādo magister sententiarū dicit quod ad sacramenta requiruntur verba, intelligit de vero sacramento no. le. id est quod nō fuit ve. le. Et quia

matrimonium fuit etiam veteris legis, ideo ad illud non requiruntur verba. Et cum durā. videtur tenere Adrianus in.4. quæst.2.ad.5.

SE D ego dico, cum. S. Tho. in.4.d.27. quæst.1. art.2. quæst.2. ad.2. quod per verba nō intelliguntur solum voces. Sed etiam alia signa quibus explicantur consensus, accipiuntur loco vocis.

Præterea dico, quod disputatio hæc inter Durā. & Adrianum ex vna parte & S. Thom. & magistrum ex alia, est de nomine: quia omnes concedunt, quod matrimonium etiam in quātū est sacramentum potest contrahi sine verbis accipiendo per verba tantū voces. Nec. S. Tho. hoc negat. Et hoc est peculiare in illo sacramento, si quis aut tentaret conficere aliud sacramentum sine vocibus nihil faceret.

SE D contra. Si sponsalibus de futuro superueniat copula carnalis fit matrimonium sine signis, extra de sponsalibus cap. veniens ad nos. Ergo nō requiruntur verba, neque signa, & sic falsum est quod. S. Thom. dicit.

AD hoc dico. Prius quod videbimus in materia matrimonij.

Secundo dico, quod illud est matrimonium ex præsumptione iuris: & nō ex natura rei. Sed præsumit ius quod talis aliquo motu, vel signo explicuit quod accedebat ad illam tanquā ad suam.

Tertio dico, quod si talis accedit animo non accipiendi illam in vxorem, non est verum matrimonium, quia non est nec fuit consensus qui est de essentia matrimonij.

Quarto dico, quod si vterq; accedit cum animo nubedi post sponsalia, est matrimoniū: quia per illam copulam esto non sit aliud signū: sufficienter explicatur consensus ratione sponsalium precedentium &c.

Quinto dico, quod etiam si post sponsalia de futuro sponsus petat copulā (licet non conueniant si tamen consentiant inter se spōsi) probabile est quod est matrimonium: quia sic sufficienter explicatur consensus.

SE D contra quæstionē qua dicitur quod requiruntur res & verba. Arguitur sic. In matrimonio & in poenitentia non requiruntur res. Ergo conclusio falsa. Patet antecedens quia vocibus tantum conficiuntur illa sacramenta.

AD hoc dicit durandus. 4. d.1. quæst. 3. quod verum est totum quod probat argumētum. Capreolus in. 4. d.1. & d.26. dicit quod in matrimonio res sunt actus complacentiæ & quod in poenitentia res sunt confessio.

E G O autem dico cū sanct. Tho. 4. d.26. quæst. 2. art.1. ad.2. & d.14. quæst.1. art.1. quæstiuncula.1. ad primū, quod materia matrimonij sunt actus coniugum, idest actus illius coniugis qui incipit. Et materia poenitentiæ est actus ipsius poenitentis, idest cōfessio ipsius. Et si materia ergo res. Quia materia sacramenti est res in sacramento: vt patet de aqua in baptismo. Nam materia in sacra-

mentis non est sicut in naturalibus: sed sicut in artificialibus. Ita quod res siue actus imperfectus in sacramento dicitur materia sacramenti, & actus qui perficit vocatur forma. Et sanct. Tho. dicit hic ad.2. quod sub rebus cadunt actus sensibiles: vt lotio in baptismo, Paludanus autem in loco citato. f.4. d.1. quæst.4. dicit quod materia in matrimonio sunt contrahentes. Tamen hoc est contra. S. Thom. Et secundo, illi non sunt partes sacramenti. Ergo non sunt materia nec res sacramenti.

Articul. septimus

Vtrū requirantur determinata verba in sacramentis.

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur quod non requirantur determinata verba in sacramentis. Vt enim philosophus

dicit, voces non sunt eadem apud omnes. Sed salus que per sacramenta queritur, est eadem apud omnes. Ergo non requiruntur aliqua determinata verba in sacramentis.

PRÆTEREA. Verba requiruntur in sacramentis in quantum sunt principaliter significatiua, sicut dictum est. Sed contingit per diuersa verba idem significari. Ergo non requiruntur determinata verba in sacramentis.

PRÆTEREA. Corruptio cuiuslibet rei variat eius speciem. Sed quidam corrupte verba proferunt, nec tamē propter hoc creditur sacramentorum effectus impediri. Alioquin illiterati, & balbi, qui ista sacramenta conferunt, frequenter defectum in sacramentis inducerent. Ergo videtur quod non requiratur in sacramentis determinata verba.

SE D CONTRA EST: quod dominus determinata verba protulit in consecratione sacramenti eucharistiæ dicens Matth. 26. Hoc est corpus meum. Similiter etiam mādauit discipulis, vt sub determinata forma verborum baptizarent, dicens Matth. ultimo. Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spūs sancti. RESPONDEO dicendum, quod (sicut

dictum est) in sacramentis verba se habent per modum formæ. res autem sensibiles per modum materiae in omnibus aut compositis ex materia & forma, principium determinationis est ex parte formæ, quæ est quodammodo finis, & terminus materiae. Et ideo principaliter requiritur ad esse rei determinata forma, quæ determinata materia: materia. n. determinata requiritur ut sit proportionata determinata formæ. Cū igitur in sacramentis requiratur determinata res sensibiles, quæ se habent in sacramentis sicut materiamulto magis requiritur in eis determinata forma verborum.

AD primū Ergo dicēdū: qđ sicut Aug. dicit sup Ioā. verbū operatur in sacramentis, nō quia dicitur. i. nō secūdū exteriorē sonū vocis sed quia creditur. i. secūdū sensū verborū, qui fide tenetur. & hic quidē sensus est idē apud omnes, licet non eadē voces sint quātū ad sonū. Et ideo cuius cūque lingua verbis pferatur talis sensus, perficitur sacramentū.

AD secūdū dicēdū: qđ licet in qualibet lingua cōtingat diuersis vocibus idē significari semp̄ tamē aliqua illarū vocū est, quæ principalis, & cōmuniū hoīes illius lingue vtuntur ad hoc significandū. & talis vox assumi debet in significatiōe sacramēti. Sicut et̄ iter res sensibiles illa assumitur ad significatiōe sacramēti cuius vsus est cōmuniū ad actū, per quē sacramēti effectus significatur. sicut aqua cōmuniū vtuntur hoīes ad ablutiōe corporealem, per quā spūalis ablutio significatur, & ideo aqua assumitur ut materia in baptismo.

AD tertium dicendum: qđ ille qui corrupte pferat verba sacramentalia, si hoc ex industria facit, nō videtur itēdere facere qđ facit ecclesia: & ita nō videtur p̄fici sacramentū. Si autē hoc faciat ex errore, vel lapsu lingue, si sit tāta corruptio, quæ tōnino auferat sensū locutionis, nō videtur p̄fici sacramentū. Et hoc præcipue cōtingit quādo fit corruptio ex parte principij dictionis: puta si loco eius qđ est in oīe patris: dicat in oīe matris si veronon totaliter auferatur sensus locutionis p̄ huius

modi corruptellā, nihilominus p̄ficitur sacramentū & hoc præcipue contingit quādo fit corruptio ex parte finis: puta si aliquis dicat in noīe patris, & filias. Quāuis. n. huiusmodi verba corrupte p̄lata, nihil significet ex virtute ipositionis: accipiuntur tamē ut significan- tia ex accōmodatiōe vsus. Et ideo licet mute- tur sonus sēnsibilis, remanet tamen idē sensus. Qđ autē dictū est de differētia corruptionis circa principij, vel finē dictionis, rationē habet quia apud nos variatio dictionis ex parte prī- cipij, mutat significationem: variatio autē ex parte finis dictionis, ut plurimū mutat consig- nificationē: quæ tamen apud grecos variatur etiam secundum principium dictionis in de- clinationibus verborum. Magis tamen vi- detur attendenda quantitas corruptionis quia ex utraque parte potest esse tā parua quod non auferat sensum verborū, & tam magna quod auferat. sed vnum horum facilius acci- dit ex parte principij, & aliud ex parte finis.

CIRCA hūc articulū, dubitatur: an in oībus sa- cramentis requiratur verba determinata. Res- pōdet doctor affirmatiue. Vide literā. Hic prius queritur, an intelligatur cōclusiō qđ de iure diuī- no, requiratur in sacramentis determinata verba? Nā licet in aliquibus sacramentis notū sit, determina- ta verba req̄ri de iure diuino, nō tñ in oībus. **AD** hoc dico, prius qđ certū & manifestū est, formas aliquorū sacramentorū esse de iure diuino vt patet Matth. vltimo baptizātes eos in noīe patris et filij & ip̄s sc̄ti: Et de eucharistia, Matt. 26. hoc est enī corpus meū. Sc̄do, dico quo nō requiruntur deter- minata verba ad sacramēta de iure diuino, ini- sto sensu, qđ sint certa verba, in certa lingua: ita qđ nō liceat mutare linguā, aut in eadē lingua, nō lice- at vt̄i æqui valētibus verbis. Patet p̄positiō, q̄a in quacūq; lingua, & in eadē lingua, in quibuscūq; verbis significetur, illa sentētia cōmuniū apud oēs, ego te baptizo in noīe patris & filij. & c. tenet factū, Tertio dico, qđ. Ad oīa sacramēta, requiruntur de- terminata verba ad istū sensū, qđ ex cōmuni im- positione patris, aut lingue, exprimāt illa verba sensū sacramēti, ad cuius cōfectiōe applicatur. Et hoc extēdēdo verba ad signa et̄, explicātia illū sensum sacramēti. Ista probatur consensu omniū doctorum: probabitur etiā in particulari, in ma- teria cuius cūque sacramenti.

Secūdo principaliter, vide argumēta doctoris. Et in solutiōe ad 2. nota qđ b̄ndicit caietanns, verba illa. S. Th. (s. verba illa assumēda sūt in sacramen- tis, quibus principaliter hoīes illius lingue vtuntur

ad illum actum significandum) intelligenda esse. quantum ad debitum usum sacramenti: non tamen quod necessario requirantur ad hoc quod teneat factum, quia etiam in alijs æquivalentibus tenebit factum. Et probat quia in forma baptis- mi dicimus. Ego te baptizo in nomine patris. &c. Et tamen baptizo est verbum græcum, & apud Græcos non significat lauare sed tingere: & ex ac- comodatione vsus, in lingua latina significat la- uare. Ergo non requiritur ad faciendum sacramen- tum, quod verba formæ sint illa quibus homines principaliter vtuntur ad illum actum signifi- candum: sed intelliguntur quod ab debitum usum sa- cramenti, id est ad hoc quod debito modo admi- nistretur sacramentum.

SECUNDO, non licet vti alijs verbis, quia est præceptum ecclesiæ consuetudine declaratum quod non mutetur ritus ecclesiæ prohibito à quocumque.

TERCIO, si ex ignorantia, vel negligentia cō- tingat, quod aliquis, vtatur alijs verbis æquivalen- tibus verbis formæ: scias quod factum tenet. Sed qui fecit peccauit: quia nō seruauit ritum ecclesiæ.

QUARTO, non solum tenet factum, quan- do minister sacramenti vtitur verbis, ex imposi- tione significantibus sensum sacramenti: sed eti- am quando vtitur verbis, ex accommodatione vsus significātibz prædictum sensum, vt si quis dicat, ego absoluo vos, vel præstantiam vestram quia nobilis est, & videtur ei ista vrbānitas debi- ta, aut si Episcopus dicat nos baptizamuste. Eo quod sic soleant Episcopi loqui Attamen anemi- ne debet fieri: sed seruandus est ritus ecclesiæ.

QUINTO, sacramentum conficitur, esto mu- tetur in forma significatio alicuius verbi per se sumpti, si tamen prout est in contextu corruptæ formæ, non mutatur: vt patet de cōsecratione. d. 4. cap. retulerunt, de illo qui sub hac forma bap- tizauit. Ego te baptizo in nomine patria. &c. vbi patria absolute sumptum aliud significat quam pater, sed in illa forma, idem quod pater.

IN Argumento tertio, petit. S. Thom. an liceat mutare, interrompere, minuere, aut addere ver- ba in sacramentis. Ad quod respondetur aliqui- bus propositionibus.

PRIMA propositio est. Nō licet mutare, nec ad- dere, nec interrompere, nec minuere verbum ali- quod in sacramentis, sed seruandus est in omni- bus ecclesiæ ritus: & oppositum faciens peccat. Et si notabiliter mutat ecclesiæ suæ ritum: pec- cat mortaliter. Dico suæ ecclesiæ, quia latinus te- netur seruare ritum ecclesiæ latinæ: græcus autē in aliquibus licitis ritum ecclesiæ græcorum, vt inferius quæst. 15. art. 4. docet sanct. Thom. quod sacerdos græcus debet conficere Eucharistiam in fermentato, vt conformetur ecclesiæ suæ, & la- tinus in azimo vt latinæ ecclesiæ conformetur. Itaque seruatis essentialibus alicuius sacramenti si sunt aliqua cerimonix facientes ad solemni- tatem sacramenti in vna ecclesia, quæ non sunt

alia: sacerdos illius ecclesiæ tenetur illas seruare. SECUNDA propositio (quæ est expressa in li- tera ad. 3.) est. Si ex industria quis corrupat ver- ba, etiam si maneat sensus sacramenti, videtur quod non perficit sacramentum. Ratio est, quia videtur quod non intendat facere, quod ecclesia facit, quod requiritur ad perfectionem sacramen- ti: vel ad hoc quod sit sacramentum.

TERCIA propositio. Quomodocumque corrup- pantur verba, ita quod non maneat sensus: nō est sacramentum, esto fiat ignorantia inuincibili. Ex diuina enim institutione oportet vt maneat sem- per sensus: quod latius probabitur in materia cu- iuscumque sacramenti. Hanc propositionem om- nes nullo excepto recipiunt.

QUARTA propositio. Si corrumpan- tur verba: ita tamen vt maneat sensus (nisi ex malicia fi- at intendēs facere aliud quam facit ecclesia) est sacramentum. Ista probatur de consecratione. d. 4. cap. retulerunt. vbi determinatur quod bap- tizās sub hac forma, ego te baptizo in nomine pa- tris & filii & spiritus sancti: tenet factum. Et sic est de alijs.

Huic propositioni addit sanct. Tho. vnum quod est notandum, quando. s. variatur verbū in prin- cipio, & quando in fine. Nam facilius corruppi- tur sensus, quando mutantur vel quoquomodo variantur verba in principio dictionis: quam dū mutantur in fine.

QUINTA propositio. Si fiat tanta interrup- tio, vt non maneat sensus: non est sacramentum. Probat hęc sicut tertia, ex sententia omnium.

SEXTA propositio. Si interruptio est tam par- ua, quod manet sensus: est sacramentum. Hęc etiā est communis animi conceptio in hac materia.

SEPTIMA propositio. Idem dicendū est de trās- positione. Si manet sensus erit sacramentum. Si autem non manet sensus, nec erit sacramentum.

OCtava propositio. Si addatur verba formæ vel tollantur ab ea ita vt maneat sensus est sacra- mentum: alias non.

INTER has propositiones, sola secunda est du- bia. Et Petrus Paludanus in. 4. d. 3. quæst. 1. art. 3. dicit: quod licet quis de industria mutet, vel in- terrumpat formam: si manet sensus, est sacramen- tum. Probat, quia apponit veram formam licet corruptam.

Secundo, quia græci corrupūt ex industria & ta- men faciunt sacramentum.

Ideo dico, quod propositio. S. Tho. hoc modo in- telligenda est. Siquis intendat corrupere formā (manente tamen sensu) & intendit facere quod facit ecclesia, id est, intendit administrare sacra- mentum ecclesiæ, tenet factum, & est sacramentum. Si autē ita intendit corrupere formā, vt nō inten- dat facere quod facit ecclesia, quantumcumque ma- neat sensus, non cōficitur sacramentum. Probat hęc vt pbat Paludanus: quia est vera forma licet cor- rupta. Et quod ista sit intentio. S. Tho. patet, quia

dicit, videtur quod non intendit facere, quod facit ecclesia, sed introducere errorem. Ex hoc bene sequitur quod si manet sensus, & non intendit introducere errorem: tenet sacramentum.

SED quomodo cognoscetur, si talis intendebat facere quod facit ecclesia, aut non? An tale sacramentum reiterandum sit? Nam si non intendebat facere, quod facit ecclesia, non est sacramentum, & sic est iterandum.

AD hoc dico cum sanct. Thom. in. 4. d. 3. quæst. 2. quod cognoscetur ex circumstantiis. Si talis sciebat formam ecclesie, & nihilominus corripit conijciendum est, quod volebat facere quod facit ecclesia: ideo res est dubia, quam obrem reiterandum est sacramentum: ut determinatur de sacramento baptismi, extra de baptismo & eius effectu cap. de quibus dubium est.

Secundū
dubium.

QUÆRITUR, si variatio formæ sit talis, ut aliqui audientes intelligant sensum veræ formæ, & alij non an sit sacramentum. Ut si dicatur hoc est nanque corpus meum. Et si militer: an sufficeret imponere verba nunc) sicut si minister imponat sibi ipsi, vel inter paucos ad hoc quod sit sacramentum.

AD hoc, dico quod non: Sed oportet ut verba quibus utendum est in administratione sacramentorum, significant sensum sacramenti apud communitatem. Probat. Prius quia debent esse signa. Illa autem sic imposita, vel quæ apud paucos significant: non sunt vera signa authentica. Ergo. Secundo, quia sacramenta sunt instituta propter bonum commune: ideo verba in sacramentis debent esse communia, & significare communiter oibus. **R. V. R. S. V. S.** quantum ad interruptionem dico (sicut de similitate formæ & materiæ) quod requiritur ut sit sacramentum simultas moralis, & illa sufficit, licet non sint in instanti eodem: Ita ut parua interruptio, quæ moraliter loquendo non tollit, quin silabæ dicantur esse simul: non tollit sacramentum: magna autem tollit.

Rursus, pro his omnibus notandum est, quod diximus ex illo cap. de quibus dubium est, quod quotiescunque fuerit apprensus dubium ob aliquam verborum corruptionem: reiterandum est sacramentum sub conditione.

A. T. Si varietur forma aliquo prædictorum modorum, ita ut non maneat sensus, quæ le peccatum erit. **DICO** quod erit sacrilegium mortale. Si autem varietur forma ita ut maneat sensus sacramenti, distinguendum est. Nam aliqua forma est in ecclesia, quæ non est determinata quantum ad verba id est quibus verbis sit exprimenda: & variare talem bona fide sine malo fine, nullum est peccatum sicut in matrimonio.

Sed aliæ sunt formæ, quæ aliquo modo sunt determinatæ: & aliquo modo non videntur determinatæ, ut in sacramento poenitentiae. Ego absolute, græci dicunt absoluatur seruus Christi. Ita que sunt determinatæ quantum ad sensum de

necessitate sacramenti: & quantum ad voces debent esse secundum ritum illius ecclesie. Et tunc dico, quod variare huiusmodi formas quantum ad voces notabiliter, quantumcunque maneat sensus est mortale: quia notabiliter agit contra determinationem & ordinationem ecclesie, in re gravi. Et quia exponit se periculo non faciendi sacramentum: quod est sacrilegium.

Si autem non varietur forma notabiliter, erit veniale. Pater, quia quod parum est pro nihilo reputatur.

Articul. octauus,

Utrum liceat aliquid addere verbis in quibus consistit forma sacramentorum.

DOCTAVUM sic præceditur. **V**idetur quod nihil liceat addere verbis in quibus consistit forma sacramentorum.

Non enim sunt minoris necessitatis, huiusmodi verba sacramentalia, quam verba sacre scripturæ. Sed verbis sacre scripturæ nihil licet addere, vel minuere. dicitur enim Deutero. 4. non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ab eo. Et Apocalipsis ultimo. Contestor omni audienti verba prophetie libri huius: si quis apposuerit ad hæc, apponet super eum Deus plagas scriptas in libro isto: & si quis diminuerit, auferet Deus partem eius de libro vite. Ergo videtur quod nec in formis sacramentorum liceat aliquid addere vel minuere.

P. R. A. E. T. E. R. E. A. Verba se habent in sacramentis, per modum formæ: ut dictum est. Sed in formis quælibet additio, vel subtractio variat speciem, sicut & in numeris: ut dicitur octavo Methaphisicæ. Ergo videtur quod si aliquid addatur vel subtrahatur a forma sacramenti non erit idem sacramentum.

P. R. A. E. T. E. R. E. A. Sicut ad formam sacramenti, requiritur determinatus numerus dictionum, ita & requiritur determinatus ordo verborum, & etiam orationis continuitas. Si Ergo additio vel subtractio non auferat sacramenti veritatem: videtur quod pariratione nec transpositio verborum, aut etiam interpolatio pronuntiationis.

SED CONTRA EST. Quod in formis sacramentorum quadam apponuntur a quibusdam, quæ ab alijs non apponuntur. Sicut latini baptizant sub hac forma, ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti: greci autem sub ista, baptizetur seruus Christi. N. in nomine patris. &c. Et tamen utrique verum conferunt sacramentum. Ergo in formis sacramentorum licet aliquid addere: vel minuere.

RESPONDEO dicendum, quod circa omnes istas mutationes, quæ possunt in formis sacramentorum contingere, duo videntur esse consideranda. Unum quidem ex parte eius qui profert verba, cuius intentio requiritur ad sacramentum. Ut infra dicitur. Et ideo si intendat per huiusmodi additionem vel diminutionem alium ritum inducere, qui non sit ab ecclesia receptus, non videtur perfici sacramentum: quia non videtur quod intendat facere id quod facit ecclesia.

ALIUD autem est considerandum ex parte significationis verborum, Cum enim verba operentur in sacramentis, quantum ad sensum quem faciunt (ut supra dictum est) oportet considerare, utrum per talem mutationem tollatur debitus sensus verborum: quia sic manifestum est quod tollitur veritas sacramenti. Manifestum est autem, quod si diminuatur aliquid eorum quæ sunt de substantia formæ sacramentalis, tollitur debitus sensus verborum: & ideo non perficitur sacramentum. Unde didimus dicit in libro de Spiritu sancto. Siquis ita baptizare conetur, ut unum de predictis nominibus prætermittat (.s. patris & filij, & spiritus sancti) sine perfectione baptizabit.

SI autem subtrahatur aliquid quod non sit de substantia formæ, talis diminutio non tollit debitum sensum verborum: & per consequens nec sacramenti perfectionem. Sicut in forma Eucharistiæ, quæ est, hoc est enim corpus meum, si enim sublatum, non tollit

debitum sensum verborum, & ideo non impedit perfectionem sacramenti: quantumvis possit contingere, quod ille qui prætermittit peccet ex negligentia vel contemptu.

CIRCA additionem etiam, contingit aliquid apponi quod est corruptiuum debiti sensus: puta si aliquis dicat. Ego te baptizo in nomine patris maioris, & filij minoris, sicut Arrianij baptizabant, & ideo talis additio tollit veritatem sacramenti. Si vero sit talis additio, quæ non auferat debitum sensum, non tollitur sacramenti veritas:

Nec refert utrum talis additio fiat, in principio, medio, vel in fine: ut si aliquis dicat. Ego te baptizo, in nomine dei patris omnipotentis, & filij eius unigeniti, & spiritus sancti paracleti, erit verum baptisma. Et similiter, si quis dicat. Ego te baptizo, in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, & beata virgo te adiuuet, erit verum baptisma.

FORTE AVTEM si diceret, ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, & beate virginis Maria, non esset baptismus: quia dicitur prime ad Corinth. primo. Numquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis?

Sed hoc verum est si sic intelligatur in nomine beate virginis baptizari: sicut in nomine trinitatis, quo baptismus consecratur. Talis enim sensus esset contrarius vere fidei, & per consequens tolleretur veritas sacramenti. Si vero sic intelligatur quod additur, & in nomine beate virginis: non quasi nomen beate virginis aliquid operetur in baptismo sed ut eius intercessio pro sit baptizato ad conservandam gratiam baptismalem, non tollitur perfectio sacramenti.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ad verba sacre scripturæ, non licet aliquid apponere quantum ad sensum: sed quantum ad expositionem sacre scripturæ multa eis verba à doctoribus apponuntur.

Non tamen licet etiam verba sacra scriptura opponere, ita quod dicantur esse de integritate sacra scriptura: quia hoc esset vicium falsitatis, Et similiter, si quis diceret aliquid esse de necessitate formæ quod non est.

AD SECUNDVM dicendum, quod verba pertinent ad formam sacramenti ratione sensus significati. Et ideo quæcumque fiat additio vel subtractio verborum, quæ non addat aliquid aut subtrahat debito sensui: non tollitur species sacramenti.

AD TERTIVM dicendum, quod si sit tanta interruptio verborum, quod interceptiatur intentio pronunciantis, tollitur sensus sacramenti, & per consequens veritas eius. Non autem tollitur quando est parua interruptio quæ intentionem profertis & intellectum verborum non auferat. Et item est etiam dicendum de transpositione verborum: quia si tollit sensum locutionis, non perficitur sacramentum, sicut patet de negatione præposita vel postposita signo. Si autem sit talis transpositio, quæ sensum locutionis non variet, non tollitur veritas sacramenti: quia secundum quod philosophus dicit, nomina & verba transposita idem significant.

CIRCA hunc octauum articulum nota propositiones. S. Thom. quia iam materiam hanc in articulo præcedente resoluimus.

Primæ igitur propositio. S. Thom. est. Si quis per additionem vel diminutionem ad formam alicuius sacramenti, intendat alium ritum ab ecclesia non receptum inducere: non videtur facere sacramentum. Probatur quia non videtur quod intendat facere id quod facit ecclesia.

Secundæ propositio. Si per talem additionem vel subtractionem ad formam, tollatur sensus veræ formæ: non conficitur sacramentum.

Tertiæ propositio. Si subtrahatur aliquid quod non sit de substantia formæ: talis diminutio non tollit debitum sensum verborum: & sic nec sacramenti perfectionem.

Quarta propositio doctoris sancti est. Si quis apponat aliquid ad formam sacramenti quod mutet sensum formæ, non conficitur sacramentum.

si autem non mutet, conficitur sacramentum.

Ex hac quarta propositione, duo infert. S. Thom. Primum est. Siquis in forma baptismi dicat, ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, & beata virgo te adiuuet, vere baptizatur: quia seruatur sensus verus formæ sacramenti. Sed ad huc est distinguendum. Nam si ille qui in forma baptismi apponit additamentum illud, & beata virgo te adiuuet, apponit tanquam quod sit de forma sacramenti, ita quod hac tota copulatiua, ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, & beata virgo te adiuuet vtatur per formam, intendens per totam illam orationem baptizare: non conficit sacramentum, quia mutatur sensus formæ, sicut si dixisset. Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, & Petrus currit, vtens tota oratione pro forma. Si vero apponat & beata virgo te adiuuet tanquam orationem, ita quod intendat per primam orationis partem. (I. Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti) baptizare: apponit tamen aliam partem. (I. beata virgo te adiuuet) tanquam orationem, & non tanquam formam. est verum sacramentum.

SECUNDO, inferebat sanctus doctor ex prædicta quarta propositione, quod si quis dicat. Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, & beata virginis Mariæ, forte non est sacramentum. Vbi videtur quod relinquit sub dubio, Sed dicendum est, quod tunc non est sacramentum: quia mutatur sensus formæ. Probatur, quia idem est dicere in nomine patris, &c. Idem est in virtute, vel in inuocatione patris, &c. Cum autem apponit in nomine virginis Mariæ: est sensus, in virtute, vel in inuocatione virginis Mariæ, qui sensus falsus est: quia baptisma solum conficitur in virtute & in inuocatione trinitatis.

Circa solutionem ad tertium nota, quod si verba formæ alicuius sacramenti interrupte profertur: ita quod iam mutetur intentio profertis, vel sensus non est sacramentum. Vt si adeo more quis dixisset, ego te baptizo, &c. Quod iam quando dicit filij non habet intentionem quam habebat quando dixit patris: non facit sacramentum. Vel moraliter loquendo iam ab audientibus non perciperetur ille verus sensus formæ: non conficeretur sacramentum.

De necessitate sacramentorum.

Quæstio secunda.

DEINDE considerandum est de necessitate sacramentorum. Et circa hoc queruntur quatuor.

Primo. Utrum sacramenta sint necessaria ad salutem humanam.

Secundo. Utrum fuerint necessaria in statu ante peccatum.

Tertio. Utrum fuerint necessaria in statu post peccatum, ante Christum.

Quarto. Utrum fuerint necessaria post Christi aduentum.

Articul. primus.

Utrum sacramenta sint necessaria ad humanam salutem.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod sacramenta non sint necessaria ad humanam salutem. Dicit enim Apostolus 1. ad Timoth. 4. corporalis exercitatio ad modicum utilis est. Sed usus sacramentorum pertinet ad corporalem exercitationem eo quod sacramenta perficiuntur in significatione sensibiliu reru et verborum, ut dictu est. Ergo sacramenta non sunt necessaria ad humanam salutem.

PRÆTEREA. 2. ad Corinth. 12. Apostolo dicitur, sufficit tibi gratia mea. Non autem sufficeret si sacramenta essent necessaria ad salutem. Non sunt ergo sacramenta salutis humane necessaria.

PRÆTEREA Posita causa sufficienti, nihil aliud videtur esse necessarium ad effectum. Sed passio christi est sufficiens causa nostre salutis. Dicit enim Apostolus ad Roma. 5. si cum inimici essemus reconciliati sumus deo per mortem filij eius: multo magis reconciliati salui erimus in vita ipsius. Non Ergo requiruntur sacramenta ad

salutem humanam.

SE E CONTRA EST, quod Augustinus dicit. 19. contra Faustum. In nullo nomen religionis, seu verum, seu falsum coadunari homines possunt, nisi aliquo signaculorum seu sacramentorum visibilium consortio colligentur.

SE D necessarium est ad humanam salutem homines adunari in unum vere religionis nomen. Ergo sacramenta sunt necessaria ad humanam salutem.

RESPONDEO dicendum, quod sacramenta sunt necessaria ad humanam salutem triplici ratione. Quarum prima sumenda est ex conditione humane nature: cuius proprium est, ut per corporalia et sensibilia, in spiritualia et intelligibilia deducatur. Pertinet autem ad diuinam providentiam, ut unicuique rei provideat secundum modum sue conditionis. Et ideo conuenienter diuina sapientia homini auxilia salutis confert sub quibusdam corporalibus et sensibilibus signis que sacramenta dicuntur.

SE CUNDA ratio sumenda est ex statu hominis: qui peccando se subdidit per affectum corporalibus rebus. Ibi autem debet medicinale remedium homini adhiberi: ubi patitur morbum. Et ideo conueniens fuit ut Deus per quedam corporalia signa, homini spirituales medicinas adhiberet. Nam si spiritualia nuda ei proponerentur: eius animus applicari non posset corporalibus deditus.

TERTIA AVTEM ratio sumenda est, ex studio actionis humane: que precipue circa corporalia versatur. Ne ergo esset homini durum, si totaliter a corporalibus actibus abstraheretur, proposita sunt ei corporalia exercitia in sacramentis, quibus salubriter exerceatur, ad euitanda superstitiosa exercitia, que consistunt in cultu demonum: vel qualiter cumque noxia que consistunt in actibus peccatorum.

SIC IGITUR per sacramentorum institutionem, homo conuenienter suæ naturæ eruditur per sensibilia: humiliatur, se corporalibus subiectū cognoscens, dum sibi per corporalia subuenitur: præseruatur etiam à noxijs actionibus per salubria exercitia sacramentorum.

AD PRIMVM. Ergo dicendum, quod corporalis exercitatio in quantū est corporalis, nō multum utilis est. Sed exercitatio per usum sacramentorum, non est pure corporalis: sed quodammodo est spiritualis. s. per significationem & causalitatem.

AD SECUNDUM dicendum, quod gratia dei est sufficiens causa humane salutis: sed Deus dat hominibus gratiam secundum modum eis conuenientem, & ideo necessaria sunt hominibus sacramenta ad gratiam consequendam.

AD TERTIVM dicendum, quod passio Christi est sufficiens causa humane salutis. Nec propter hoc sequitur, quod sacramenta nō sint necessaria ad humanam salutem: quia operatur in virtute passionis Christi, & passio Christi quodammodo applicatur hominibus per sacramenta, secundum illud Rom. 6. quicūque baptizati sumus in Christo Iesu in morte ipsius baptizati sumus.

CIRCA hunc articulum dubitatur, an sacramenta sint necessaria ad humanam salutem. Ad quod respondent communiter omnes scholastici cum magistro in. d. i. duabus propositionibus. **PRIMA** est. Sacramenta non fuerunt simpliciter necessaria: ita quod homines non possent saluari sine sacramentis: quia poterat deus dare gratiam, charitatem, & gloriam, sine quocunque signo sensibili si ei placeret.

SECUNDA propositio est. Sacramenta fuerunt necessaria ad salutem humanam, necessitate congruētis id est. Ad hoc quod modo humano & seruata humana conditione homines consequerentur salutem, ut per signa sensibilia homines cognoscerent & appeterent suam salutem. Hanc probat sanct. Thom. tribus rationibus, ut habes in textu. Scotus autē in. 4. d. i. quæst. 3. addit aliam bonam rationem, quæ est. Oportet ut homo querat salutem suam, & nullus querit illud de quo multum dubitat an consequatur. Si autē nō esset sacramenta, homines valde dubitarent de sua sa-

lute: & non mouerentur ad eam inquirendam consequens ergo est (ut hæc congruentia seruarietur) quod sacramenta instituerentur, ut homines cognoscerent & desiderarent salutem. Hanc rationem etiam tangit magister sententiarum in prima distinctione quarti: ubi dicit, sacramenta fuisse instituta propter eruditionem, exercitationem & humiliationem.

Articul. secundus.

Vtrū etiam ante peccatum fuerint homini necessaria sacramenta.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod etiam ante peccatum fuerint homini necessaria sacramenta. Quia (sicut dictum est) sacramenta sunt necessaria homini ad gratiam consequendam. Sed etiam in statu innocentie homo indigebat: gratia sicut in prima parte habitum est. Ergo etiam in statu illo erant necessaria sacramenta.

PRÆTEREA. Sacramenta sunt necessaria homini secundum conditionem humanam naturæ: sicut dictum est. Sed eadem est natura hominis ante peccatum & post peccatum. Ergo videtur quod etiam ante peccatum homo indiguerit sacramentis.

PRÆTEREA. Matrimonium est quoddam sacramentum, secundum illud Ephes. s. sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & ecclesia. Sed matrimonium institutum fuit ante peccatum ut dicitur. Gene. 2. Ergo sacramenta erant necessaria homini ante peccatum.

SED CONTRA EST. Quod medicina non est necessaria nisi agroto: secundum illud Matth. 9. non est opus sanis medicus. Sed sacramenta sunt quedam spirituales medicine, quæ adhibentur contra vulnera peccati. Ergo nō fuerunt necessaria ante peccatum.

RESPONDEO dicendum, quod in statu innocentie ante peccatum, sacramenta neces-

aria non fuerint. Cuius ratio accipi potest, ex re. Et tunc in statu illius: in quo superiora inferioribus dominabantur, & nullo modo dependebant ab eis. Sicut enim mens suberat deo, ita menti suberant inferiores anime vires, & ipsi anime corpus. Contra hunc autem ordinem esset, si anima perficeretur vel quantum ad scientiam, vel quantum ad gratiam, per aliquid corporale: quod fit in sacramentis. Et ideo in statu innocentie homo sacramentis non indigebat: non solum in quantum sacramenta ordinantur ad remedium peccati, sed etiam in quantum ipsa ordinantur ad anime perfectionem.

AD PRIMVM. Ergo dicendum, quod homo in statu innocentie gratia indigebat: non tamen ut eam consequeretur per alia sensibilia signa, sed spiritualiter & inuisibiliter.

AD SECVNDVM dicendum, quod eadem est natura hominis ante peccatum & post peccatum: non tamen est idem natura status. Nam post peccatum anima etiam quantum ad superiorem partem: indiget accipere aliquid a corporalibus rebus ad sui perfectionem, quod in illo statu homini necesse non erat.

AD TERTIVM dicendum, quod matrimonium fuit institutum in statu innocentie, non secundum quod est sacramentum, sed secundum quod est in officium nature. Ex consequenti tamen aliquid significabat futurum circa Christum & ecclesiam, sicut & omnia alia in figura Christi preceserunt.

CIRCA hunc articulum secundum dubitatur an in statu Adami fuerint sacramenta.

AD HOC. Durandus in. 4. d. 1. quæst. 1. dicit quod sacramentum capitur dupliciter. Vno modo pro signo isto quo nos utimur ad sanctificandum. Et sic in statu innocentie non fuerunt sacramenta. Alio modo capitur sacramentum pro quocunque signo protestatio fidei. Et sic fuerunt sacramenta in statu Adami. Itaque secundum Durandum non fuerunt sacramenta proprie usque ad Abrahamum: sed improprie.

Ricardus. d. 1. quæst. 2. art. 1. & 2. dicit quod in primo statu hominis non fuerunt sacramenta, sed fuerunt in statu legis nature. Quia credendum est quod deus instituit sacramenta, per hoc quod inspiravit tunc hominibus ut vterentur aliqui-

bus sacramentis sic institutis: licet hoc non legatur expresse in sacra scriptura. At quia hoc videtur contra. S. Thom. dico. Prius quod in sequenti articulo videbimus: an sacramenta fuerint, in lege nature.

Sed pro materia huius articuli, dico cum sancto Thom. & omnibus in. 4. d. 1. quod in statu innocentie non fuerunt sacramenta: nec essent si ille status perseveraret, ob rationem. S. Tho. quia non essent infirmi, ideo nec medicinæ.

Præterea, quia non perficebantur tunc homines à rebus interioribus: ideo non indigebant signis quibus erudirentur.

SE D contra istam conclusionem arguitur sic. Supposita opinione, tenentium quod in statu innocentie poterat esse peccatum veniale sine mortali, ponenda sunt sacramenta. Sed illud est probabile. Ergo dicendum est, quod fuerint sacramenta.

AD HOC dico, primo quod non admitto illam opinionem cum sit contra. S. Tho. & falsa.

Secundo, esto esset vera, adhuc non est opus ponere illic sacramenta: quia gratia cum bonis actibus sufficiebant ad expiandum illa venialia.

SECUNDO, arguitur sic ex Paludanus quæst. 3. Deus creavit, ab initio ignem inferni, & coelum empireum, ante peccatum, & est prior ad miserendum quam ad puniendum. Ergo cum fecerit statim ignem inferni ad puniendum, fecit etiam sacramenta in remedium.

AD HOC dicit Paludanus quod non est simile: quia ignis inferni non poterat creari postea sine magna mutatione terre, quantum ad partes principales.

Secundo dico quod ignis inferni etiam creatus fuit propter angelos malos quod non est de sacramentis. Tertio dico quod non est opus medicamento illi qui non timet agrotare. Et quia homines in statu innocentie erant præditi donis: quibus perseverantibus non agrotarent peccando, ideo non erat opus sacramentis.

R V R S V S arguitur contra doctoris rationes quod si aliquid probent, solum sit de Adamo & Eva. Nam postea fuerint ignorantes. Ergo indigebant sacramentis, & perfici per sensibilia.

AD HOC prius responderet Scotus in. 4. d. 1. quæst. 1. quod non essent sacramenta in statu innocentie: quia tunc non erant peccata (quæ sunt impedimenta salutis) ad quæ remouenda, maxime sacramenta instituta sunt. Et licet spiritualia cognoscerent illic homines per temporalia & sensibilia: non tamen per sensibile quod remoueret impedimentum peccati. Ideo illic nec fuerunt nec fuissent sacramenta. Hæc Scotus.

Caietanus autem hic dicit duo. Primum, quod. S. Thom. solum loquitur de Adamo & Eva.

Secundum, (& credo melius) quod loquitur de omnibus. Nam cum (secundum. S. Tho. prima par. quæst. 10. articulo 1.) omnes nascerentur in gratia, & cum gratia daretur donum scientie quo illa-

minarētur, non docerentur per sensibilia quantū ad gratiam, & quantum ad ea quæ ad gratiā spe-
ctabant, sed altiori illo modo.

Articulus tertius

Vtrum post peccatum, ante Christi-
stum sacramenta debuerint esse.

DERTIVM. Sic pro-
ceditur. Videtur quod post pec-
catū ante Christum sacramen-
ta nō debuerint esse. Dicitur est
enim, quod per sacramenta passio Christi ho-
minibus applicatur: & sic passio Christi com-
paratur ad sacramenta sicut causa ad effe-
ctum. Sed effectus non præcedit causam. Er-
go sacramenta non debuerunt esse ante Chri-
sti aduentum.

PRÆTEREA. Sacramenta de-
bent esse conuenientia statui humani generis:
ut patet per Augustinum. 19. cōtra Faustū.
Sed status humani generis non fuit mutatus
post peccatum, usque ad reparationem fa-
ctam per Christum. Ergo neq; sacramenta
debuerunt immutari: ut præter sacramenta
legis naturæ, alia statuerentur in lege Moysi.

PRÆTEREA. Quanto aliquid
est magis propinquum perfectō, tanto ma-
gis debet ei assimilari. Sed perfectio salutis
humane per Christum facta est, cui propin-
quiora fuerunt sacramēta veteris legis: quā
ea quæ fuerunt ante legem. Ergo debuerunt
esse similiora sacramentis Christi. Cuius ta-
men contrarium apparet, ex eo quod sacer-
dotium Christi prædicatur esse futurum se-
cundum ordinem Melchisedech, & non se-
cundum ordinem Aaron: ut habetur He-
bre. 7. Non ergo conuenienter fuerunt dispo-
sita ante Christum sacramenta.

SED CONTRA EST, quod Au-
gustinus dicit. 19. contra Faustum, quod pri-
ma sacramenta quæ celebrabantur & obser-

uabantur ex lege, prænūcia erant Christi vē-
turi. Sed necessarium erat ad humanam salu-
tatem: ut aduentus Christi prænunciaretur.
Ergo necessarium erat ante Christum sacra-
menta quedam disponi.

RESPONDEO dicendum, quod sa-
cramenta necessaria sunt ad humanam salu-
tem: in quantum sunt quedam sensibilia sig-
na inuisibilium rerum quibus homo sanctifi-
catur. Nullus autem sanctificari potest, post
peccatum nisi per Christū: quem proposuit de-
us propitiator ē per fidem in sanguine ipsius.
ad ostensionem iustitiæ suæ, ut sit ipse iustus
& iustificans eum, qui ex fide est Iesu Chri-
sti. Et ideo oportebat ante Christi aduentum
esse quedam signa visibilia: quibus homo fi-
dem suam protestaretur de futuro saluatoris
aduentu. Et huiusmodi signa dicuntur sacra-
menta. Et sic patet, quod ante Christi aduen-
tum necesse fuit quedam sacramēta institui.

AD PRIMUM. Ergo dicendū, quod
passio Christi est causa finalis veterum sacra-
mentorum: quæ scilicet ad ipsam significandā sunt
instituta. Causa autem finalis non præcedit tē-
pore: sed solum in intentione agentis. Et ideo
non est in conueniens aliqua sacramenta an-
te Christi passionem fuisse.

AD SECUNDUM dicendū, quod
status humani generis post peccatum & ante
Christū dupliciter potest considerari. Uno mo-
do secundum fidei rationē: & sic semper unus
& idem permansit, quia scilicet iustificabantur ho-
mines, per fidem futuri Christi aduentus. Alio
modo potest considerari secundum intentionē
& remissionem peccati, & expresse cognitio-
nis de Christo. Nam per incrementa tempo-
rum & peccatum cœpit in homine magis do-
minari: in tantū quod ratio hominis per pec-
catum obtenebrata, non sufficeret homini ad
recte videndum præcepta legis naturæ. Sed
necesse fuit determinari præcepta in lege scri-
pta, & cum his quedam fidei sacramenta.

OPORTEBAT ēt, quod per incrementa tē-
porum, magis explicaretur cognitio fidei:

quia (ut Gregorius dicit) per incrementa tēporum, creuit diuina cognitionis augmentū. Et ideo etiam neceſſe fuit, quod in veteri lege quaedam sacramenta fidei, quam habebāt de Chriſto ueturo, determinarentur. Quae quidem comparantur ad ſacramēta quae fuerunt ante legem, ſicut determinatum ad indeterminatum: quia. ſ. ante legem non fuit determinate praefixum homini, quibus ſacramētis uteretur, ſicut fuit per legē, quod erat neceſſarium, & propter obtenebrationem legis naturalis, & ut eſſet determinatio fidei ſignificatio.

AD TERTIUM dicendum, quod ſacramentum Melchisedech, quod fuit ante legem magis aſſimilatur ſacramento nouae legis in materia: in quantum. ſ. obtulit panē & uinum (ut habetur gene. 14) ſicut etiam ſacrificium nouae legis oblatione panis & uini perficitur. Sacramenta tamen legis moſaice, magis aſſimilantur rei ſignificate per ſacramentum. ſ. paſſioni Chriſti: ut patet de agno Paſchali & alijs huiusmodi. Et hoc ideo, ne propter continuitatem temporis, ſi permaneret eadem ſacramentorum ſpecies: uideretur ſacramenti eius de eſſe cōtinuatio.

CIRCA hunc tertium articulum dubitatur. An ſtatim poſt peccatum: ante Chriſtū ſaluatorem debuerunt eſſe ſacramēta: vel an in rei ueritate fuerint ſacramenta ſtatim poſt Adami peccatum: & in toto tempore legis naturae ante Abrahamum. Hae quaſtio habet duplicem ſenſum. Vnus eſt an in ſtatu naturae fuere ſacramēta ſub diffinitis rebus: uerbisque praſcriptis: à deo iſtituta. Alius ſenſus eſt. An eſto quod à deo benedicto non eſſent in ſtatu naturae ſub definitis rebus & praſcriptis uerbis ſacramenta iſtituta ſicut fuere in lege ſcripta & in lege gratiae. An fuerint tamē in communi & in uniuerſum iſtituta ſacramēta in lege naturae à deo: ita quod ex praſcepto dei tenerentur homines illius aetatis ad aliqua ſigna (indifferēter ad hoc uel ad illud) uerbis uel facto explicanda: quanuis non tenerentur ad certum uel certa ſigna ut nunc tenentur Chriſtiani.

AD hoc reſpondet Richardus: in. 4. d. 1. art. 1. q. 1. & Scotus in. 4. d. 1. q. 3. art. 3. & maior in. 4. d. 1. q. 4. in fine ubi ponit utramque opinionem: & alij alij pauci: quod in lege naturae fuerunt ſacramenta proprie dicta ex dei iſtitutione. Probāt

quia erat iam morbus. Ergo deberet eſſe medici na. Secundo quia deberent homines erudiri & doceri ſpiritualia: quod non fieret ad minus conuenienter niſi per ſigna ſenſibilia. Ergo fuere ſacramēta in lege naturae. Tertio quia ſi ſola fides ſufficiebat ad ſaluādos pueros: eſſent in ſtatu ſecuriori quā nūc. Cum nūc requiratur aqua. Sed hae rationes non probant: quia tunc ad huc uigebat ratio: & homines interius illuminabantur & non per ſigna exteriora: & tūc cum eſſet morbus erat medicina. ſ. fides: non autem ſacramēta quae eſſent ſigna ſenſibilia: ut ſunt in lege euangelica: & facile inuenitur nūc aqua, & datur maior gratia quam tunc. Ideo quātum ad primum ſenſum quaſtionis eſt communior ſententia theologorum: quod in lege naturae non fuerunt ſacramenta à deo ſub certis rebus & uerbis in particulari iſtituta: quam ſententiam nos poſtea probabimus. Vnde durandus in. 4. d. 1. q. 2. dicit quod in lege naturae fuerunt ſacramenta improprie dicta. ſ. ſigna proteſtationis fidei: non autem ſacramenta proprie dicta ſicut nunc in lege gratiae. Diuus autem Thomas hic, & ubi de hoc loquitur uide tur uariis circa hoc. An in ſtatu naturae eſſent uera ſacramenta: quia quod fuiſſent fidei proteſtationes certū eſt: ut docet ſanct. Thom. in. 4. d. 1. q. 1. art. 2. q. 3. ubi dicit: quod in lege naturae fuerūt aliqua ſacramenta. Ratio eſt, quia in lege naturae poſt peccatum ſemper fuit neceſſaria fides reparatoris. Ergo requirebantur aliqua opera exteriora: ad proteſtandū illā fidē. Sed quae erāt illa ſacramēta? Dicit. S. Tho. in loco citato ad Secundū qd erant ſacramenta neceſſitatis ut ſacramētum fidei: & poenitentiae & matrimonij. Sed oblationes & ſacrificia erāt uoluntatis: & neceſſitatis in cōmuni: ut. ſ. aliquid facerent in proteſtationem fidei ſuae, qua deo per patriae religionem ſubiectione erant: ſed in ſpeciali erant uoluntatis. Et in hac prima. 4. q. 1. art. 5. ad. 3. & in hac. 2. q. art. 3. ad 2. illud etiam concedit: quod. ſ. in lege naturae nō fuerunt determinata ſacramenta quibus homines uterentur ſicut in lege ſcripta. Sed idem Thomas in. 4. d. 3. q. 1. art. 2. quaſtiuncula. 1. dicit quod ex ſacramentis nouae legis: aliqua fuerunt in ueteri lege: ſed non ut ſunt ſacramenta, ſed ut erāt in officium: ſicut poenitentia ut eſt uirtus: & matrimonium ut erat in officium, quae ſacramenta dicebantur eſſe in officium: uel in actum uirtutis. Ergo ita eſt etiam dicendum, quod non erāt ſacramenta in lege naturae: ſed erāt ſigna aliqua in officium uel in actum uirtutis.

PRÆTEREA. Idem. S. Tho. in. 4. d. 1. q. 2. art. ultimo quaſtiuncula. 3. dicit quod illa ſacramenta legis naturae: non erant ex praſcepto obligata, ſed ex uoto, uel propoſito: unusquisq; proteſtatur fidem ſuam ſignis quibus uoleat: uel ſignis quae communitas iſtituebat ad fidem proteſtandam. Ergo ſecundum Thom. non erant ibi

sacramenta instituta à deo nec in cōmuni nec in particulari: sed sufficiebat fides etiã adultis. Unde absolute sequitur: quod secundũ. S. Tho. non erant sacramenta in lege naturæ. Ad hanc autẽ quæstionem ego respondeo aliquibus propositionibus. Prima est. Illa opinio. Scoti. Richardi & Maioris in locis quæ supra citauimus est probabilis. scilicet. quod in lege naturæ fuerunt proprie sacramenta sub definitis rebus & verbis sicut nunc in lege gratiæ. Hæc probatur rationibus quas illi doctores adducunt. Et confirmatur: quia nõ potest impugnari quin apparenter respondeatur ad argumenta.

Secũda propositio. Probabilior est alia communior opinio: quæ dicit quod præcepto diuino homines in lege naturæ tenebantur ad aliqua signa in communi. scilicet. ad hoc vel ad illud: non autem in particulari ad certa signa vt nunc. Hic probant rationes quæ probant primam propositionem: Et confirmatur: quia nõ est vero simile, quod Deus institueret certa signa vt nunc in lege gratiæ: & quod non scriberentur in sacra scriptura.

Tertia cõclusio est: A tẽpore Adami vsque ad tẽpus Abrahami: nullum erat signum exterius sub definitis rebus vel præscriptis verbis determinatum: quod ex noua dei institutione ordinaretur ad hoc quod esset signũ rei sacræ. Hanc probabo simul cum quarta sequenti: & quod simpliciter est vera & quod est sententia sancti Thomæ.

Quarta cõclusio est. Nõ solũ non erant signa instituta in particulari vt dixi, in tertia præcedente: propositione, sed nec in cōmuni erant signa exteriora ad significandam rem sacram à deo instituta. Hæc propositio est contra Paludanũ in. 4. d. 1. quæst. 3. conclusiõne. 4. Hæc & 3. sunt sancti Thomæ in multis locis. Prius hic ad. 2. vbi sic dicit: ante legẽ non fuit determinate præfixũ homini quibus sacramentis vteretur sicut fuit per legem quod erat necessarium: & propter obtenebrationem legis naturalis: & vt esset determinatio fidei significatio. Secundo dicit hoc luculentius sancti Thomæ in. 4. d. 1. quæst. vltima art. vltimo quæstiuncula. 1. & expressius quæstiuncula. 2. vbi cum quæreret an sufficeret sola fides: sine signo exteriori ad salutem humanam ante circumcisiõnem, sic respondet. Ad quæstionem (inquit) dicendum quod circa hoc est duplex opinio. quidam enim dicunt quod non sufficiebat fides: sine protestatiõne fidei facta per aliqd exterius signũ: & erat differentia inter paruulos & adultos quantum ad hoc tantum: quod paruulis sufficiebat fides aliena, cum exteriori signo ab alijs facta. Sed adultis fides propria cum signo ab eis facta. Sed quia hoc non videtur consonare cum verbis Gregorij in litera magistri sententiarum positis: ideo alij probabilius dicunt quod paruulis sufficiebat sola fides sine omni exteriori signo, nõ autem habitus fidei solum: sed motus eius relatus ad salutem pueri: in vi cuiusdam professionis interioris

fidei quicunque esset ille qui quoquo modo: professionem fidei suæ ad puerum suum referret: magis tamen pertinebat hoc ad parentes: qui pueri curam habere debebant: & per quos originale cõtraxerat. Hæc. S. Thom. Et ibidem ad primam sic ait. Ad primum ergo dicendum: secundũ hoc quod illud per quod homines tẽpore legis naturæ: in veram religionem congregabantur: nõ habebat virtutem nisi ex fide: & ideo non erat necessitatis: sed pro voto celebrabatur: vt vnus alij innotesceret. Hæc rursus Thomas. Et ibidem ad tertiam quæstiunculam sic ait. Ad tertiam quæst. dicendum: quod illa sacramenta legis naturæ: non erant ex præcepto diuino obligantia: sed ex voto celebrabantur: secundum quod vnique dicebat suam m̃s: vt fidem suam alijs exteriori signo profiteretur ad honorem dei: secundum quod habitus charitatis inclinat ad exteriores actus. Et sic dicimus de charitate quod sufficit motus interior: quando autem tempus habet operandi requiruntur etiam exteriores actus: ita etiam quantum ad adultos in lege naturæ sufficiebat sola fides: cum etiam modo sufficiat ei qui non ex contẽptu sacramenta dimittit. Sed ipsa fides quando tempus habebatur: instigabat vt se aliquibus signis exterioribus demonstraret. Quando autẽ illa signa adhibebantur: non erant efficacia remissionis culpæ: ex illis exterioribus: sed ex interiori fide: & sic intelligenda sunt verba Gregorij, hæc rursus Thomas: vbi vides, quam distincte & diserte probat nostras tertiã & quartã propositiões. Præterea doctor sanctus: infra. qu. 11. in hac prima 4. art. 4. ad. 2. sic ait. Ad. 2. dicendum. quod sicut ante institutionem circumcisiõnis sola fides Christi futuri iustificabat tam pueros quã adultos ita etiã & circumcisiõne data: sed ante non requirebatur aliquod signum protestatiuum huius fidei: quia nondum homines fideles seorsum ab infidelibus cõpẽrãt ad unum ad cultũ vnus dei: probabile tamen est quod patres fideles p paruulis natis: & maxime in periculo existẽtibus aliqs preces deo funderent: vel aliquam benedictionem eis adhiberent: quod erat signaculum quoddam fidei: sicut adulti pro seipsis preces & sacrificia offerebãt. Hæc. S. Thom. Unde in hoc Paludanus reliquit sancti Thomæ sicut & canus in tertia parte suæ primæ relectionis. Qui ambo dicunt cõtra Diuum Thomã, quod in communi fuerunt aliqua sacramenta instituta in lege naturæ: ad que homines tenebantur diuino præcepto vt sanctificaretur, ita quod sola fides interior non sufficiebat. Ego autẽ potius iudico tenendum esse cum sancto Thomæ. Et postquam ego ostendi tertiam & quartã nostras conclusiones esse de mente. S. Tho. proba nunc eas simpliciter esse veras. Et prius testimonio diui Gregorij in. 4. moral cap. 2. refertur quæ a Gratiano: de cõsecratione. d. 4. cap. quod autẽ apud nos valet aqua baptismi, hæc egit apud veteres vel pro paruulis sola fides. Vel pro maiori

bus virtus sacrificij: vel pro his qui de Abrahæ stirpe prodierunt misteriam circūcisionis. Vbi Gregorius solam fidem in lege naturæ docet factis fuisse ad salutem puerorum. At sola fides nō est sacramentum cum non sit sensibile signum. Non ergo fuerunt omni tempore necessaria sacramenta. Secundo communis sententia Theologorū est: quod durante lege naturæ paruuli saluabantur in fide parentum: sed fidem parentum non erat sacramentum: ergo non erant tunc sacramenta. Tertio de sacramentis nihil ratione naturali statuere vel diffinere valemus sed solū diuina reuelatione. At ante Abrahamum: an aliquo visibili sacramento iusti vel eorum infantes saluarentur scriptura non dicit. Ergo sacramenta tunc temporis nō fuerunt. Et cōfirmatur quia cum in sacris literis referantur multa alia liuiora illius ætatis: non est verissimile quod saltem semel non diceretur aliquid de sacramentis. Quæ erant necessaria ad salutem si tūc essent: sicut in lege scripta & euangelica dicitur, vbi sacramenta fuerunt.

PRÆTEREA p hoc facit, quod nec facti dicunt fuisse sacramenta in lege naturæ: ergo signum est quod non fuerunt. Præterea. Nō potest esse sacramentum nisi a deo sit institutū: at Deus non instituit sacramentum aliquod in lege naturæ. Ergo nō fuit illic aliqd sacramentū. Sed contra hanc nostram sententiam arguitur hoc modo. Primum hoc videtur contra Diuum Augustinum. 19. contra Faustum cap. 11. vbi sic ait. In nullum nomen religionis seu verum, siue falsum coadunari homines possunt nisi aliquo signaculorum seu sacramentorum visibilium consortio colligantur. Secundo. Corde creditur ad iusticiam ore autem confessio fit ad salutem: & omnis qui inuocauerit nomen domini saluus erit Ioelis. 2. vbi sub oris professione quæcunque professio etiam operis intelligitur. Cum non ore solum in vocemus dominum saluatorem verum etiam opere. Ergo quemadmodum oportet credere Deū iustificatorem: atque ab eo iusticiam salutarem interiorius querere ita exteriorius hanc fidem profiteri quod fit per sacramenta: quæ sunt quedam sacræ ceremoniæ quibus deo nos exteriorius subiicimus: vt in nobis salutem interiorius operetur.

Tertio cum homines constant animo & corpore, non sat est deum interiori fide colere, nisi corporeo etiam cultu interiori protestemur. Debet enim humana natura vtique tributum deo pendere: vnde vtamq; partem suæ constitutionis ac cepit: & cum ambarū partium spiritus scilicet & carnis peccatum commune sit debet quoq; remedium esse cōmune: totusque homo interiorius & exteriorius sese subiicere saluatori.

Quarto pro hoc est Diuus Chrysostomus in homelia 83. in Math. & Dionysius. 1. cap. de ecclesiastica Hierarchia: vbi dicunt eam esse hominis condi-

tionem atque naturam. vt ad spiritualia capessenda non nisi corporeis rebus possit aptari. Salutem igitur quam Deus in humano spiritu secretius operatur necesse fuit rerum sensibilium imaginibus designari. Quo beneficium curationis ad suum modum homo non solum perciperet: verum etiam intelligeret gratiam debitam suo benefactori relaturus.

Quinto, dicunt qui oppositam sententiam affirmant: omnium gentium cōsensu firmatum esse non aliter quam oblatis deo sacrificijs diuinam iram mitigari, & etiam barbari, non secus facinora expiari arbitrantur, sed sacrificium in id paratum vt Deus placaretur vere erat sacramentū ergo semp fuisse sacramenta necessaria apud oēs. Sexto. Nulla lex & religio est sine munere sacerdotij atque, fūctione nepe hæc tria ita sunt & fuisse sepe coniuncta, vt nequeant a se aliquomodo separari: cum ablato vno reliqua simul auferrē necesse sit vt Apostolus ad Hebr. 7. scribit. At sacerdos sine sacramentis quæ administret esse nullo modo potest: omnis enim (inquit) pōrifex pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad deum vt sacrificia offerat pro peccatis: quæ admodum ad eosdem Hebr. 5. idem. Apostolus ait: Ergo sicut lex, religio, sacerdotium, fuerunt omni tempore necessaria. ita quoque sacramenta.

AD hæc argumenta facili negotio respondemus. Ad primum ex Diuo August. concedo totum quod dicit August. sed nego quod requiratur quod illa signa sint à deo instituta: satis est quod ipsi homines illa instituant quibus deū colant.

AD secundum nego quod in omni statu requiratur quod confiteatur aut protestetur fides signis à deo institutis. Sed satis est quod protestetur signis ab hominibus in ventis quando opus est ad gloriam vel dei honorem.

AD Tertium etiam dico quod probat argumentum quod homines debent se etiam signo exteriori subiicere deo, sed non requiritur quod illud sit ex diuina institutione: nec quod sit necessariū ad consequendam veniam peccatorum. Sed quando opus est in dei cultum.

AD Quartum dico, quod illud Chrysost. & Dionysij intelligitur: quando ratio & lex naturalis iam a deo deficiebant & obscuræ & confusæ erāt quod non conuenienter interiorius docerentur homines spiritualia siue signo exteriori. At in lege naturæ dicit Tho. adhuc vigeat ratio & lex naturalis: ita quod homines conuenienter docebantur spiritualia interiorius.

AD Quintum nego antecedens: quod omnes. s. gentes affirmant esse necessarium signum exteriorius ad salutem humanam: quia fideles qui erant in lege naturæ non affirmabāt illud vt dicit Gregorius & Thomas.

AD Sextum, concedo quod in omni lege fuit sacerdotium: sed nego quod in omni lege fuerunt

sacramenta à deo instituta: sed sicut sacerdotium erat imperfectum: ita sacramenta erant imperfecta. scilicet ab ipsis sacerdotibus inuenta & instituta licet forte ea instituebantur ex institutu Spūs sancti. Quinta propositio est. In lege naturæ nõ obligantur homines ad aliqua signa exteriora magis quam nos nunc obligamur ad aliqua signa demeritis sacramentis. Probat, quia licet in lege naturæ obligarentur ad aliquam fidei protestationem puta ad genu flexionem vel huiusmodi: etiam illo modo nunc tenemur, tamen illud non vocatur sacramentum.

Sexta propositio est. Oblationes & sacrificia, & decimæ & alia signa exteriora: non erant in lege naturæ sacramenta magis quam nunc. Probat, quia non erant illa signa instituta nisi ad finem ad quem nunc sunt & fiunt. scilicet ad recognoscendum deum superiorem & dominum, & creatorem omnium. Sed contra, quia etiam à S. Thom. aliquando vocantur sacramenta. Dico quod propterea dicuntur sacramenta: quia tunc non erant alia sacramenta proprie dicta, & nunc sunt: ideo dicitur quod tunc erant sacramenta & nunc non. Secundo dico & melius: quod tunc erant sacramenta quia offerrebantur pro peccatis licet non essent necessaria ad expiandum peccata diuino præcepto: cum non essent alia sacramenta sanctificatiua nisi illa. Nunc autem sunt vera sacramenta sanctificatiua ideo illa non sunt quia nõ offeruntur pro mortali, & tunc ita.

Sed contra. In lege naturæ non erat fides. Ergo nec protestationes eius. Præterea, per legem naturalem saluabantur: ut ait Paulus ad Rom. primo quia cum cognouissent. &c.

Ad hoc dico cum S. Thom. 2. sec. q. 2. quod in lege naturæ erat fides. Ad secundum dico quod Paulus vult dicere: quod si perseuerassent in bono naturaliter cognito Deus illuminaret eos: sed semper saluabantur per fidem Christi mediatoris explicita vel implicita.

Secundo arguitur sic contra illud quod dicimus quod in lege naturæ non fuerunt sacramenta ex diuina institutione. Ait enim Gregori. & habetur de consecratione. d. 4. cap. quod apud nos ut dictum est: quod apud nos valet aqua baptismi: hoc egit apud veteres vel pro paruulis fides: pro maioribus virtus sacrificij: vel pro his qui ex Abrahamæ stirpe erant misterium circumcisionis. Ergo pro maioribus sacramenta erant in lege naturæ.

Ad hoc dico cum S. Tho. in hoc primo. 4. q. 11. ar. 4. ad 2. quod à deo non erant signa instituta ut sacramenta: sed verissimile est quod ipsi aliqua signa habebant quæ operabantur illud quod nunc sacramenta. Sed nõ ex necessitate aliqua: nec de se: sed ratione fidei.

TER TIO arguitur sic ad idem. Matrimonium fuit in lege naturæ, & est sacramentum. Ergo aliquid sacramentum fuit in lege naturæ.

Ad hoc dico: quod tunc nõ erat sacramentum sed officium naturæ.

Sed contra. Quia erat verum signum rei sacræ: dicitur Paulo ad Ephe. 5. sacramentum hoc magnum est. &c. Tunc sic, matrimonium a principio significauit coniunctionem Christi & ecclesiæ: & si dicas quod non conferebat gratiam sicut nunc hoc solum probat quod nõ erat sacramentum sicut nunc: sed cum hoc manet quod fuerit sacramentum.

Ad hoc primo dico, quod si argumētum aliquid probat, etiam probaret quod fuit sacramentum in statu innocentie. Secundo dico si illa significatio sufficit ad sacramentum: concedendum est quod fuit sacramentum: tamen illud non sufficeret nunc ad sacramentum: & in hoc conuenit Scotus.

Tertio dico ad intentionem S. Thom. in 4. d. 1. q. 1. ar. 2. quæstiuicula. 2. ad 3. & in alijs locis: quod matrimonium in statu innocentie nõ fuit sacramentum quia non significabat illis pro illo statu: quia illi tunc cognoscebant coniunctionem Christi ad ecclesiam per scientiam quam habebant & nõ per illud signum. Sed ex eo quod cognoscebant coniunctionem Christi ad ecclesiam cognoscebant conuenientiam matrimonij & sanctitatem. Et in lege naturæ erat sacramentum: quia significabat illis illam coniunctionem Christi ad ecclesiam: cum non haberent scientiam diuinorum sicut in statu innocentie.

Sed melius videtur quod non erat sacramentum quia non significabat illam coniunctionem Christi cum ecclesia ut sanctificantem seu sacramentum practice. Sed potius speculative.

Ex his omnibus habemus quo tempore incoeperunt sacramenta: quia tempore Abrahamæ in lege veteri: & à Christo in lege gratiæ.

Articul. quartus.

Verum post Christum debuerint esse aliqua sacramenta.

D QUARTUM sic proceditur. Videtur quod post Christum non debuerint esse aliqua sacramenta. Veniēte enim veritate debet cessare figura. Sed gratia et veritas per Iesum Christum facta est: ut dicitur Ioan. primo. Cum igitur sacramenta sint veritatis signa siue figura, videtur quod post Christi passionem sacramenta esse non debuerunt.

PRÆTEREA. Sacramenta in quibusdam elementis consistunt: ut ex supra di-

Etis patet sed Apostolus dicit ad Galath. 4. quod cum essemus paruuli sub elementis mundi eramus seruientes: nunc autem tēporis plenitudine veniente iam non sumus paruuli: Ergo videtur quod non debeamus deo seruire sub elementis huius mundi: corporalibus sacramentis utendo.

PRÆTEREA, apud deum non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio: ut dicitur Iacob. 1. Sed hoc videtur ad quandam mutationem diuinae Voluntatis pertinere: quod alia sacramenta nunc hominibus exhibeat ad sanctificationem tempore gratiæ & alia ante christum. Ergo videtur quod post Christum non debuerint alia sacramenta institui.

SED CONTRA EST. quod Augustinus dicit contra Faustum. 19. quod sacramenta veteris legis sunt ablata quia impleta: & alia sunt instituta: virtute maiora: utilitate meliora: actu faciliora numero pauciora.

RESPONDEO dicendum, quod sicut antiqui patres saluati sunt per fidem Christi venturi: ita & nos saluamur per fidem Christi iam nati & passi. Sunt autem sacramenta, quaedam signa protestantia fidem: qua homo iustificatur. Oportet autem alijs signis significari futura: præterita seu præsentia. Vt enim Augustinus dicit. 19. contra Faustum, eadem res aliter annunciatur facienda aliter facta: sicut ipsa verba passurus & passus non similiter sonant. Et ideo oportet quaedam alia sacramenta esse in noua lege: quibus significantur ea quæ præesserunt in Christo, præter sacramenta v. l. quibus præenunciabantur futura.

AD PRIMVM Ergo dicendum, quod sicut Dionysius dicit in s. cap. celest. Hierar. status nouæ leg. medius est inter statum v. l. cuius figuræ implentur in noua lege: & inter statum gloriæ in qua omnis nude & perfecte manifestabitur veritas. Et ideo tunc nulla erunt sacramenta. Nunc autem quamdiu per specu-

lum & in enigmate cognoscimus (ut dicitur 1. Corint. 13.) oportet nos per aliqua sensibilia signa in spiritalia deuenire: quod pertinet ad rationem sacramentorum.

AD SECUNDVM dicendum, quod sacramenta v. l. Apostolus vocat ægna & infirma elementa: quia gratiam nec continebant nec causabant. Et ideo utentes illis sacramentis dicit Apostolus sub elementis mundi deo seruisse: quia. s. nihil aliud erant quàm elementa huius mundi. Nostra autem sacramenta gratiam continent & causant. & ideo non est de eis similis ratio.

AD TERTIVM dicendum: quod sicut pater familias non ex hoc habere monstratur mutabilem voluntatem: quod diuersa præcepta familie sue proponit pro temporum varietate: non eadem præcipiens hieme & æstate: ita non ostenditur aliqua mutatio circa deum esse ex hoc quod alia sacramenta instituit post Christi aduentum & alia tempore legis: quia illa fuerunt congrua gratiæ præfiguranda: hæc autem sunt congrua gratiæ præsentialiter demonstranda.

SUPER articulum hunc quartum: non sunt dubia quæ possint notari: quia nec articulus motus est propter difficultatem: sed ut detur ratio: vel rationes signentur propter quas conueniens fuit quod post aduentum Christi redemptoris sacramenta instituerentur. Ideo illud verbum debet quando. S. Thom. dicit an post Christum deberent esse sacramenta capitur dupliciter sicut necessarium. Vno modo ut dicat debitum iustitiæ vel necessitatem aliquam simpliciter. Alio modo ut dicat debitum congruentiæ conditioni humanæ. Et dicit. S. Thom. & omnes quod fuit debitum congruentiæ: quia congruum & conueniens erat humanæ conditioni quod Christus post suum aduentum institueret sacramenta. Probat doctor: quia conueniens erat quod representaretur hominibus aliquibus signis sensibilibus: quod Christus per quem saluamur iam venit sicut conueniens fuit: quod iudeis representaretur idem Christus futurus.

Secundo confirmatur hoc: quia congruum est omnibus viatoribus qui sunt vnius sectæ: quod coicent aliquibus signis exterioribus & conueniant in eisde. per quæ signa ab alijs alterius sectæ distinguantur. Nam talibus signis cognoscit homo qui sunt suæ sectæ, & qui alterius: & huiusmo-

di iuuant se mutuo ad obseruantiam illius sectæ:
& euitant alios alterius sectæ tanquam aduersa-
rios & impediētes alios alterius sectæ.

De effectu princi- pali sacramentorum qui est gratia. Quæstio tertia.

EINDE cōsiderandū
est, de effectu sacramento-
rum. Et primo de effectu
eorū principali: qui est gra-
tia. Secundo de effectu se-
cundario qui est character.

CIRCA primum queruntur sex pri-
mo. Utrum sacramentano. le. sint causa
gratie.

Secundo: Utrū gratia sacramentalis aliquid
addat super gratiam virtutum & donorū.

Tertio. Utrū sacramēta contineant gratiā.

Quarto. Utrum sit in eis aliqua virtus ad
causandum gratiam.

Quinto. Utrum talis virtus in sacramētis
deriuetur à passione Christi.

Sexto. Utrum sacramenta veteris legis gra-
tiam causarent.

Articul. primus.

Utrum sacramenta sint causa gra-
tia.

DE PRIMUM sic procedi-
tur. Videtur quod sacramenta
non sint causa gratie. Nō enim
idem videtur esse signū & cau-
sa: eo quod ratio signi videtur magis effectui
competere. Sed sacramentum est signum gra-
tie. Non igitur est causa eius.

PRÆTEREA. Nullum corporale
agere potest rem in spiritualem: eo quod
agens honorabilius est patiente ut Augusti.
dicit. 12. super Genesim ad literam. Sed subie-
ctum gratie est mens hominis que est res spi-
ritualis. Non Ergo sacramenta possunt gra-

tiam causare.

PRÆTEREA. Illud quod est pro-
prium dei: non debet alicui creaturæ attribui.
Sed causare gratiam & proprium dei secun-
dum illud. Psal. gratiam & gloriam dabit
dominus. Cum ergo sacramenta consistant in
quibusdam verbis & rebus creatis: non vi-
detur quod possint gratiam causare.

SED CONTRA EST. quod Aug.
dicit super Ioan. quod aqua baptismalis: cor-
pus tangit & cor abluit. Sed cor non abluitur
nisi per gratiam. Ergo causat gratiā: & pa-
ri ratione alia sacramenta ecclesie.

RESPONDEO dicendum, quod neces-
se est dicere sacramentano. leg. per aliquem
modum gratiam causare. Manifestum est
enim: quod per sacramentano. le. homo Chri-
sto incorporatur: sicut de baptismo dicit apo-
stolus ad Galath. 3. quot quot in Christo bap-
tizati estis. Christum induistis. Non autem ef-
ficatur homo membrum Christi nisi per gra-
tiam.

QUIDAM tamen dicunt quod nō sunt
causa gratie aliquid operando: sed quia De-
us sacramentis adhibitis: in anima gratiam
operatur. Et ponunt exemplum de illo qui af-
ferens denarium plumbeum: accipit centum
libras ex regis ordinatione: non quod denari-
us ille aliquid operetur ad habendum prædi-
ctæ pecunie quantitatem sed hoc operatur so-
la voluntas regis. Vnde & Bernar. dicit in
quodam sermone de cena domini. Sicut in ve-
stitur canonicus per librum. Abbas per Ba-
culum: episcopus per anulū: sic diuisiones gra-
tiarum diuersæ sunt tradita sacramentis.

SED si quis recte consideret: iste modus non
transcendit rationem signi. Nā denarius plu-
beus: non est nisi quoddam signum regie ordi-
nationis de hoc quod pecunia recipiatur ab is-
to: similiter liber est quoddam signum: quo de-
signatur traditio canonicatus, secundum hoc
igitur sacramentano. legis nihil plus essent
quam signa gratie. Cum tamē ex multis san-
ctarum authoritatibus habeatur quod sacra-

menta no. le. nō solum significant sed causant gratiam.

ET ideo aliter dicendum. quod duplex est causa agens: principalis: & instrumentalis. Principalis quidem operatur per virtutem suæ formæ: cui assimilatur effectus: sicut ignis suo calore calefacit. Et hoc modo non potest causare gratiam nisi Deus: quia gratia nihil aliud est quam quædam participata similitudo diuine nature: secundum illud. 2. petri. 1. magna nobis & preciosa promissa donauit: ut diuine simus cōsortes nature. Causa vero instrumentalis non agit per virtutem suæ formæ: sed solum per motum quo mouetur à principali agente: unde effectus nō assimilatur instrumento: sed principali agenti, sicut lectus non assimilatur securi sed arti quæ est in mente artificis. Et hoc modo sacramenta no. le. gratiam causant: adhibentur enim ex diuina ordinatione hominibus: ad gratiā in eis causandam. Vnde Augusti. dicit. 19. cōtra Faustum. Hec omnia. s. sacramentalia sunt & transeunt: virtus tamē. s. dei quæ per ista operatur: iugiter manet. Hoc autem proprie dicitur instrumentum: per quod aliquis operatur. Vnde & tit. 3. dicitur: saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.

AD PRIMVM. Ergo dicendū: quod causa principalis non proprie potest dici signum effectus licet occulti etiam si ipsa sit sensibilis & manifesta. Sed causa instrumentalis si sit manifesta potest dici signū effectus occulti: eo quod non solū est causa: sed etiam effectus quodāmodo: in quantum mouetur a principali agente. Et secundum hoc sacramenta no. le. simul sunt cause & signa: & inde est quod sicut communiter dicitur: efficiunt quod figurant. Ex quo etiam patet: quod habent perfectiorem rationem sacramenti, in quantum ordinantur ad aliquid sacrū: non solum per modū signi: sed etiam per modum cause.

AD SECVDVM dicendū, quod instrumentū habet duas actiones. Unam instrumentalem: secundum quam operatur non in vir-

tute propria: sed in virtute principalis agentis. Aliam autem habet actionem propriam quæ competit sibi secundū propriam formā sicut securi cōpetit scindere ratione suæ acuitatis: facere autē lectum: in quantum est instrumentum artis. Non autem perficit instrumentalem actionem nisi exercendo actionem propriā: scindēdo enim facit lectum. Et similiter sacramenta corporalia. per propriā operationē quam exercēt circa corpus quod tangunt: efficiunt operationem instrumentalem ex virtute diuina circa animam. Sicut aqua baptismi abluēdo corpus secundum propriam virtutem: abluit animam in quantum est instrumentum virtutis diuine: nam ex anima & corpore unum fit: Et hoc est quod aug. dicit: quod corpus tangit & cor abluit. AD TERTIVM dicendū: quod ratio illa p̄cedit de eo quod est causa gratiæ p̄modum principalis agentis hoc enim est proprium dei, ut dictum est.

Circa istum articulum est notandum: quod postquam egimus de sacramentorū quiditate, & de materia ex qua componitur vnū quodq; sacramētum in cōmuni: quia ex rebus: & de eorū necessitate & tempore in quo in cōperunt: Agēdum restat etiam in cōmuni de effectu ipsorum: Et quia sacramenta plures efficiunt effectus: incipiendum est à primo & principali qui est gratia. Quæritur ideo: an sacramenta sint causa gratiæ: Rēspōdet doctor affirmatiue: Et probat quia per sacramenta incorporatur homines Christo: vt patet de baptismo, quod non potest fieri sine gratia ergo. &c. Deinde explicat modū: quo sacramenta gratiam conferunt & littera est clara: Hanc questionem tractauit. S. Thom. in. 4. d. 1. q. 1. ar. 4. vide ibi. &c.

PRIMO quæritur: Cum doctor dicit: quod necesse est dicere: sacramenta no. le. per aliquem modum conferre gratiam: de qua necessitate loquitur: An sit de fide: Dico quod ita: Et sic intelligit. S. Tho. Et phatur ibi, primo testimonio Pauli ad galath. 3. quotquot baptizati estis Christum induistis: quem nullus induit nisi per gratiam: ergo baptismus est causa gratiæ,

SED de modo: quo sacramenta dant gratiam sunt opiones & sunt tres. Prima est sco. d. 1. 4. q. 4. qui dicit: quod sacramentum non attingit nec ad gratiam: nec ad characterē effectiue. Idem dicit durand. d. 1. 4. q. 4. Idem Gabriel. in. 4. d. 1. q. 1. & nonnulli alij tenent Cum istis.

Primus
dubium.

SECUNDA opinio: est omnium thomistarum: ut tradit capreolus: & Paludanus. 4. d. 1. q. 1. quae dicit: quod sacramenta non producunt gratiam: sed aliam dispositionem ut characterem vel ornatum. Idem dicit Thomas de argentina in. 4. d. 1. q. 1. & clarius in. 2. d. 19. q. 1. ar. 3. & dicit quod illa opinio Petri de aliaco & Gabrielis: quod Deus ad praesentiam rei causat effectus fuit quorundam sarracenorum, & iudeorum error. s. Rabi moisis: & Auicebrom in lib. fontis vitae.

PROBANT isti hanc opinionem. Quia forma non introducit in subiectum sine dispositionibus. Cum vero gratia sit forma requirit dispositiones. Et si dicatur ergo non sunt causa gratiae proprie, negat: quia causa dispositiva proprie est causa: Et haec fuit opinio. S. Thom. in. 4. d. 1. & in de verit. q. 27. ar. 4. ad. 3. Et haec fuit opinio Alexandri de alex. 4. p. quaestione. 8.

TERTIA Opinio est. S. Thom. hic & Caie. quae dicit sacramenta esse causam gratiae immediate attingendo gratiam: tanquam causa instrumentales. Quam sententiam esse de mente. S. Th. probat Caie. hic. Prius ex titulo ar. 1. quia non quaerit. S. Thom. an sacramenta dicantur causa gratiae: sed an sint causa gratiae Ergo intendit quod attingant gratiam. Et confirmat hoc: quia non satis sit quaestioni: vocando causam id quod non est vera causa.

SECUNDO probat hoc: quia in principio huius quaestionis: dicit. S. Thomas quod prius quam de alijs effectibus sacramentorum agatur: agendum est de effectu eorum principali qui est gratia. Secundo de effectu secundario qui est character. Ergo hoc in loco sub nomine gratiae: non comprehenditur character: cum gratia distinguatur contra characterem: sed communiter sumitur gratia prout a sanctis dicitur: quod sacramenta conferunt gratiam.

PRIMA opinio probatur his rationibus. Prima est: Augusti. sup illud Ioan. 14. qui crediderit in me: opera quae ego facio & ipse faciet: & maiora horum faciet: dicit Augustinus. quod plus est iustificare impium: quam creare coelum & terram. Sed secundum. S. Thom. pp. q. 45. ar. 5. deus non potest communicare potentiam creandi. Ergo nec dandi gratiam. Et hoc argumentum est. S. Tho. de verit. q. 27. ar. 3. argumentum nonum.

SECUNDO Arguitur ex Augustino. lib. 83. quaestionum quaestione. 53. Vbi dicit quod quaedam sunt quae deus facit per se ipsum: quae illo solo digna sunt: Sicut illuminare animas Ergo. &c.

TERTIO quia non est ponenda pluralitas sine necessitate: sed solus deus sufficit ad producendum gratiam. Ergo sacramenta non attingunt gratiam.

SED CONTRA istam opinionem, & pro opinione. S. Thom. Sunt dicta sanctorum: ut citat magister. d. 1. quarti. cap. 2. Et ita ipse tenet quod sacramenta faciunt quod significant. Et hoc dicit Augusti. de baptismo paruulorum. episto-

la. 23. ad Bonifacium thomo 2. Praeterea. Quia ut dicit Caie. Si sacramenta non causant gratiam. Ergo nec Christus secundum quod homo causaret gratiam: quod non videtur concedendum: quia cum Christus sit caput ecclesiae influit vitam spirituales alijs membris per gratiam. Patet sequela: quia eadem est ratio.

Tertio probatur. Quia in concilio florentino sic dicitur. Septem sunt sacramenta ecclesiae, quae differunt a sacramentis veteris. quia haec dant gratiam: & faciunt quod significant: & illa non. Ergo aliqua efficientia est tribuenda sacramentis non. le. proprie.

Quarto Quia si gratia non esset qualitas: sacramenta essent causa eius. Ergo & nunc quomodo sit qualitas. Nec valet dicere: quod si non esset qualitas non haberet causam: quia relationes & motus: esto non distinguantur a fundamentis: habent proprie causam.

Quinto Deus potest facere: quod sacramenta sint causa gratiae ergo fecit: quia si fecisset: non fecisset alio modo nisi: sicut nunc fecit. Ideo haec opinio est probabilior.

Confirmatur exemplo in humanis. Nam sicut consanguinitas est causa quod petrus sit charus mihi: ita baptismus est causa quod petrus sit deo gratus. Ergo sacramenta vere sunt causa gratiae.

Praeterea. Sicut causa finalis est vera causa: quantum non attingat producens aliquid in effectum ita sacramenta Ergo.

Praeterea. Peccata sunt vere causa quod peccator damnatur: & non solum causa sine qua non: & bona opera sunt causa gratiae: ita & sacramenta. Ergo. &c. Sed ista conclusio quod sacramenta vere sint causa gratiae potest intelligi tripliciter. Vno modo sic quod sunt causa gratiae, id est causa quod homines sint grati, quantum non attingant ipsam gratiam attingunt tamen coniunctionem gratiae cum subiecto: siue gratia distinguatur siue non. Et credo quod hic erat sensus intentus a sanctis.

Sed quia communiter in scholis tenetur: quod gratia est qualitas: potest esse secundus sensus: quod sacramenta ita sunt causa gratiae: quod attingunt ipsam gratiam quae producitur in anima. Et haec est mens caie. hic & dicit quod est mens. S. Tho. Sed contra. Quia creatura non potest creare secundum. S. Tho. prima parte quaest. 45. art. 5. Ergo. &c. Ad hoc respondet. S. Tho. de verita. q. 27. art. 3. ad. 9. quod gratia concreatur & non creatur. Et ad concreandum potest creatura concurrere: quia iam supponitur subiectum in quo producitur illud quod concreatur. Ideo creatura potest applicari ad concreandum. Secus est de his quae per se subsistunt.

Sed esto sic possumus respondere: dico quod probabilior est primus sensus. Et probatur quia sacramenta sunt instituta ad nostram salutem. Et ad hoc & ad dignitatem sacramentorum sufficit: quod primo modo sint causa gratiae: nec unum sequitur

ad alterum ut probatum est. Et confirmo hoc sic. Quia homogenat hominē: proprie & effectiue introducit animam rationalem in subiectum: & tamen non creat illam. Et artifex facit parietē album: & tamen nec facit albedinem nec parietem. Ita sacramenta faciūt hominem gratum: & tamen non faciunt gratiā, nec hominem. Et ideo probabilior est iste Sensus quam alius secundus. Et tenendo hoc: facillime soluantur omnia argumenta.

Opinio thomistarum dicentium quod sacramenta causant ornatum vel characterem: & non attingunt gratiam. non est probabilis: quia etiam talis qualitas est spiritualis: & est per creationē: & sicut lotio exterior non attingit gratiam ita nec alias qualitates.

Præterea. Quia nihil operatur ubi nō est: nisi forte esset Deus. Sed sacramenta non sunt in anima ergo nihil ibi produciunt. & c.

Tertius sensus questionis potest esse: quod sacramenta sunt causa gratiæ: ita quod nec attingūt proprie gratiam nec gratum: sed proprie sunt causa gratiæ. Quia sacramenta sunt causa quod Deus det gratiā: sicut seruitus est causa quod Herus det vestem. Nā deus dat alicui gratiam quia baptizatus est.

Altius tamen & pressius volo hoc tractare: et si communiter theologi scholastici: aliquo prædicto: um modorum soleant Respondere.

DUBIUM PRIMUM. DVBITATUR igitur. An sacramenta sint causa gratiæ? Videtur quod nō: Prius quia res corporeæ non possunt efficere rem spiritualementem. At sacramenta sunt res corporeæ, et gratia & charitas sunt res spirituales a deo creatæ ergo. & c.

Secundo. Nullum corpus potest agere in animam hominis: nisi prius agat in illius corpus: sed non oportet quod sacramentum quicquam agat in humanum corpus: ut patet de absolutione sacramentali surdo collata: aut audienti sed pro tunc non audit illam: quia non est necessarium ad sacramentum quod poenitens audiat absolutionem.

Tertio. Si sacramenta sunt causa gratiæ. Ergo etiā ministri eorum erunt causa gratiæ: & vere peccata remittēt. Sed ministri sacramentorum nō sunt causa gratiæ: nec remittūt peccata. Ergo nec sacramenta Probatum minor ex hiero: super quartum cap. Esaiæ: ubi adducens illud Math. 3. Ego baptizo vos aqua dicit. Ex quo discimus: quod homo tantū aquam tribuat: Deus aut Spiritum sanctum quo & sordes abluuntur: & sanguinis peccata purgantur.

Et idem Hiero. super Math. cap. 16. comparās sacerdotes no. le. sacerdotibus veteris legis dicit. Quomodo ibi leprosum sacerdos mundum vel immundum facit: sic & hic alligat vel soluit episcopus aut presbiter. At sacerdos vetus non erat causa mundans leprosum efficienter: ergo nec sacerdos no. le. vere peccata remittit.

Quarto. Diuus August. 15. de trini. cap. 26. dicit. Nullus discipulorum Christi dat Spiritum sanctum: orabant quippe ut venire in eos quibus manus imponebant.

Et Rursus idem August. lib. 83. questionum questione. 53. asserit: quædam Deū facere per se ipsū sine media causa: ut illuminare animas. Sed ministri essent causa gratiæ per eos dominus illuminaret animas.

Quinto. Diuus Ambros. in lib. epistolarum: epistola. 84. ad demetriadem inquit. Aliud est quod inuisibiliter agitur: & aliud quod visibiliter celebratur: nec idem est in sacramento forma quod virtus. Nā forma cum humani ministerij adhibetur obsequio: virtus aut per diuini operis præstatur effectum: ad cuius utique potentiam referendum est: quod dū homo exterior abluatur mutatur interior.

Sexto. Eandem sententiā dicit Ciprianus in sermone de baptismo Christi: & de manifestatione trinitatis.

Quod autem sacramenta omnia tam nouæ quæ antiquæ legis sint causa gratiæ. probatur. Prius quia omnia sacramenta sunt signa sanctificationis practica: & effectiua sicut iam supra constituimus. Secundo. Iob. 1. sanctificabat Iob filios suos offerēs holocausta per singulos.

Tertio. leui. 16. dicitur: sacerdos aspersione sanguinis: expiare præuaricationes & peccata filiorum Israel.

Quarto Augusti. super psalmum. 77. adducens expriore ad chorin. 10. sed non in pluribus corū beneplacitum est deo sic ait. Et cum essent cōmunia omnia sacramenta: non communis erat omnibus gratia: quæ sacramentorum virtus est. Sic & nunc: omnibus baptizatis cōmune lauacrum regenerationis: sed ipsa gratia non communis est omnibus.

Præterea. Glosa ordi: in illud eiusdem cap. 10. omnes in Moise baptizati sunt in nube & in mari. Per visa illa signa purgati: signum baptismi accurrunt: quod credentibus idem valuit, in nube baptizati sunt: quia per eam per mandati ab ignorantia dei & preparati ad accipiendam legem. Præterea. Gregorius. 4. li. moral. cap. 2. referturque de consecratione. d. 4. cap. quod apud nos: ait Quod apud nos valet aqua baptismi: hoc apud veteres pro paruulis fides: pro maioribus virtus sacrificij. Ergo sacramenta sunt causa gratiæ.

Tūc arguo hoc modo. Paruulis sine merito cuiuscumque operantis conferabatur gratia sacramento suscepto. Ergo sacramentū erat causa gratiæ. Consequentia est nota: quoniā id vocamus causam: qua applicata sequitur effectus. Sed puer circuncisus aut suscipiens sacramentum etiam in le. nature eo ipso a peccatis iustificaretur. Ergo illa sacramenta erant causa gratiæ & iustificationis. Præterea. Quod circuncisio ad minus esset causa gratiæ aperte dicit beda super lucam: cap. 2. sub

his verbis. Idem salutiferæ curationis auxilium circumcisio in lege: contra originalis peccati vulnus agebat, quod baptismus agere reuelatæ gratiæ tempore consuevit.

Præterea. Idem videtur dicere diuus Augustinus lib. 2. de nuptijs & concupiscentia cap. 11. & habetur de cōsecratione. d. 4. cap. ex quo instituta est circumcisio in populo dei: ad purgationem valebat magnis & paruulis: originalis veterisq; peccati: sicut baptismus ex illo valere coepit ad inuocationem hominis: ex quo institutus est.

Præterea. Idem diuus Augustinus. 4. lib. contra donatistas cap. 24. ait. Cur Abraham præceptū est: vt omnē deinceps infantem masculū octauo die circumcideret: qui nondum poterat corde credere: vt ei deputaretur ad iusticiam: nisi quia et ipsum per se ipsum sacramētum multū valebat.

Præterea. Extra de baptismo & eius effectu: cap. maiores, distinguit innocentius tertius baptismum a circumcisione: dicens quod baptismus aperit ianuam regni celorum: & circumcisio nō. Addit quod sicut per baptismum ita per circumcisioem originale peccatum remittebatur. Sed illa præpositio per causam significat, qua mediāte res efficitur: vt illic saluos nos fecit per lauacrum regenerationis ad titum. 3.

Ex supra dictis videtur quod sacramenta veteris legis dabant gratiam & salutem.

SED contra est diuus Augustinus super psal. tractatu. 73. vbi ait sacramenta nouæ legis dare salutem: veteris autem promittere saluatorem. Et addit. Sed & Samaritanus noster oleo vinoque ac duobus denarijs superadditis sanauit vulnerratum, quem nec sacerdos Aaron nec leuita moyses, siue per sacramenta siue per legem sanare potuerunt.

PRO decisione huius quæstionis quæ difficilis est ponam aliquas propositiones.

PRIMA propositio est. Sacramenta nouæ legis sunt causa gratiæ: & vere salutem animæ conferunt. Et hæc est. S. Thom. hic & magistri sententia. in. 4. distinct. 1.

SECUNDO. Hanc habent Ciprianus in sermone de baptismo Christi & manifestatione trinitatis, vbi ait. Veniebat Christus ad baptismū non egens lauacro in quo peccatum nō erat: sed vt sacramento perennis daretur authoritas. &c. & subdit. Quomodo remissio peccatorum: siue per baptismum siue per alia sacramenta donetur proprie Spiritus sancti est. Et ipsi soli huius efficienciæ priuilegium manet. Ergo

TERCIO. Idem Ciprianus in sermone de unitate christi ait. Hodie in ecclesia ad populum acquisitionis sanctificandum sacrum christi conficitur, in quo mixtum oleo balsamum: regiæ & sacerdotalis gloriæ exprimit unitatem: Et multa alia dicit ibidem ad hoc propositum.

QUARTO. Pro hoc est Gregorius nazianzenus oratione tertia in sanctum lauacrum vbi

ait. Generatio ex baptismo passionum est solutiua: omnes sordes abscindens: atque ad supernam vitam perducens. Et multa alia ibi dicit in hanc sententiam.

QUINTO. Diuus Chrysostomus. home. 25. in Iohannem ait. Ex quo Iordanis alueum ingressus est Christus: non amplius reptilia animarum viuentium: sed animas rationales & spirituales aqua producit. Ergo. &c. & multa alia ibidem dicit in hanc sententiam.

SEXTO. Pro hoc est Cirillus lib. 2. in Iohannem cap. 4. 2. vbi dicit Spiritū qui ex deo procedit per baptismum acquirimus: quo in pristinam pulchritudinem reformati: & ad nouam vitam renati a deo in filios adoptamur.

SEPTIMO. Pro hoc est Ambrosius lib. 1. de sacramentis cap. 5. & habetur de consecratione. d. 4. cap. per aquam dicit. Nō aqua omnis sanatis aqua sanat quæ habet gratias Christi. Ergo. Et idem dicit ipse Ambrosius lib. 4. cap. 4. loquens de sacramento eucharistiæ.

OCTAVO. Augustinus lib. 19. contra Faustum cap. 16. dicit: loquens de administratione sacramentorum. Hæc omnia fiunt & transeunt sanant & transeunt: virtus tantum que per ista operatur iugiter manet.

NONO. Hoc idem dicit Augustinus. home. 50. super Iohannem. & habetur. 1. quæst. 1. cap. retrahit quæ tanta vis aquæ quæ corpus tangat & cor abluat.

DECIMO. Beda. Chrysostomus & Augustinus. sermone primo de Epiphania dicunt. Dominus tactu suæ mundissimæ carnis vini regeneratiuam contulit aquis: quod habetur de cōsecratione. d. 4. cap. nunquam.

VNDECIMO. Cōclusio nostra est in cōcilio florentino sub eugenio. 4. sub his verbis. Nouæ legis septem sunt sacramenta: quæ & continent gratiam: & eam digne suscipientibus conferunt.

DVODECIMO. Hanc eandem sententiā probauit concilium tridentinum sessione. 7. de sacramentis in communi canone. 6. cuius verba sunt. Siquis dixerit sacramenta nouæ legis nō continere gratiam quam significant: aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre: quasi signa tantum externa sine acceptæ per fidem gratiæ vel iustitiæ. Anathema sit.

TERTIODECIMO. Ex sacris literis adducitur ad hoc ab Augustino. Epistola. 23. ad Bonifacium. illud Ioh. 3. nisi quis renatus fuerit ex aqua. &c. Nō ait ex parentum fide aut offerentiam vel ministrantium sed ex aqua & Spiritu sancto. Ergo aqua regenerat hominem in Christo: ex vno adam generatum: hæc Augustinus.

QUARTODECIMO. Secundū testimoniū citat idem Augustinus. Epistola. 50. ad Bonifacium ex 5. cap. ad Ephesios. Christus dilexit ecclesiam: & se ipsum tradidit pro ea vt illam sanctificaret mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Vnde infert Augustinus quidquid ab hominibus: quædā